

डिजिटल कर्णाली प्रदेश परिदृश्य

तस्वीरमा प्रदेश डिजिटल संवाद डिजिटल संवाद – कर्णाली प्रदेश

वैशाख २७, सुर्खेत

खण्ड एक

डिजिटल प्रदेश परिदृश्य

प्रकाशक
आइसिटी फाउण्डेशन नेपाल

अनुसन्धान तथा लेखन
कम्यूनिकेशन एण्ड रिसर्च
इनिसियटिभ (सिआरआइ) नेपाल

यो पुस्तक डिजिटल परिदृश्य कुनै प्रतिलिपि अधिकार लागू नहुने गरी आईसीटी फाउण्डेसन नेपालले प्रकाश गरेको गैरव्यावसायिक उत्पादन हो । यसमा प्रकाशन भएका सामग्रीहरू आईसीटी फाउण्डेसनले सातवटै प्रदेशमा गरेका डिजिटल संवादका क्रममा गरिएका छलफल तथा सरकारी प्रतिनिधि एवं विज्ञको प्रस्तुतीकरणमा आधारित भएर तयार गरिएको हो । प्रकाशित सामग्रीहरू सीआरआई नेपालको आफ्नै अनुसन्धानको उत्पादन नभई द्वितीय स्रोतबाट लिएर विश्लेषण गरिएकाले उल्लेख भएका सामग्रीमा रहेका तथ्यतथ्याङ्कहरू संशोधनयोग्य हुन सक्छन् । गैरव्यावसायिक उद्देश्यले वास्तविक लेखकलाई श्रय दिएर यो पुस्तकको प्रतिलिपि छाप्र, वितरण गर्न, प्रदर्शन गर्न वा यसलाई परिमार्जन, रूपान्तरण वा यसैमा आधारित भएर नयाँ उत्पादन गर्न सकिनेछ । प्रतिलिपि अधिकारवाहकको अनुमति लिएमा यी सर्तहरू पालना गर्नुपर्ने छैन । कसैले यसको स्वच्छ उपयोग गर्ने तथा अन्य अधिकारलाई यी सर्तहरूले असर पार्ने छैन ।

@ डिजिटल प्रदेश परिदृश्य, २०८०

संरक्षक

- ई. गणेश शाह, पूर्वमन्त्री, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
- मनोहर के. भट्टराई, सूचना प्रविधि विज्ञ
- प्रा.डा. मनिष पोखरेल, डिन, काठमाडौं विश्वविद्यालय
- प्रा.डा. सुवर्ण शाक्य, आईटी इनोभेसन सेन्टर, त्रिभुवन विश्वविद्यालय
- वीरेन्द्र मिश्र, पूर्वसह-सचिव, सूचना तथा प्रविधि मन्त्रालय
- विवेक राना, डिजिटल इन्टरप्राइजेज आर्किटेक्ट

संयोजन समूह सदस्यहरू

हेमपाल श्रेष्ठ
सुशील पोखरेल
निदेश मास्के
हरिराम रिमाल
इच्छा खतिवडा
विवेक आचार्य
कमल केसी
स्नेहा झा
अस्मिता घिमिरे
अन्सु श्रेष्ठ
डेनिस मगर
एवं आईसीटी फाउण्डेसन नेपाल

अध्ययन तथा लेखन टिम

प्रभाकर घिमिरे
भीमप्रसाद गौतम
जीवनकुमार बस्नेत
धना ढकाल
शरद शर्मा
हिमाल लम्साल
दिनेश खड्का
कौशिला कुँवर
प्रेम चन्द
मनिष भुजेल

कुमार लुइँटेल (कोशी प्रदेश)
मनिका झा (मधेश प्रदेश)
भुवन घलान (बागमती प्रदेश)
सञ्जय रानाभाट (गण्डकी प्रदेश)
गोपाल भट्टराई (लुम्बिनी प्रदेश)
जीवराज केसी (कर्णाली)
सीएम भट्ट (सुदूरपश्चिम)

इमेल : ictfoundation.nepal@gmail.com | admin@ictfoundation.org.np

वेबसाइट : www.ictfoundation.org.np

कृतज्ञता

सूचना प्रविधिको उपयोग सार्वजनिक निकाय, निजी व्यवसायदेखि सर्वसाधारणसम्म व्यापक रूपमा हुन थालेको छ । इन्टरनेटको सहज पहुँचसँगै मानिसहरूको जीवनशैलीमा पनि यसको प्रभाव बढ्दै गएको छ । अहिले व्यक्तिगत जीवनदेखि व्यावसायिक क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको प्रयोग अपरिहार्य नै भएको छ । आधुनिक मोबाइल फोन, ल्यापटपलगायतका उपकरणहरूको विकास तथा बढ्दो प्रयोगले विश्व डिजिटलाइजेसनको यात्रा तीव्र बन्न पुगेको छ । सूचना प्रविधिको विकास र प्रयोगमा देखिएको भू-मण्डलीकरणको प्रभाव नेपालमा पनि स्वाभाविक रूपमा परेको छ ।

देशमा निजी व्यवसाय प्रवर्द्धनदेखि सार्वजनिक सेवासम्म यसको प्रयोग बढ्न थालेको छ भने व्यक्तिगत जीवनको अभिन्न अंग बनेको छ सूचना प्रविधि । संघीय, प्रदेश तथा स्थानीय सरकारले पनि यस क्षेत्रको प्रवर्द्धनका लागि विभिन्न नीतिगत, कानूनी तथा पूर्वाधार विकासका पहल गर्दै आएका छन् । सरकारको १५औँ योजना तथा दीर्घकालीन सोचमा पनि यस क्षेत्रको प्रवर्द्धनलाई महत्त्व दिइएको छ ।

संघीय सरकारले सन् २०१९ मा डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्क घोषणा गरी लागू गरेको छ । यसमा सूचना प्रविधिको विकासका लागि गरिने योजनाहरू समेटिएका छन् । संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारका सबै तहमा सूचना प्रविधिका आधारभूत पूर्वाधार पुगिसकेका छन् । तर, सबै जनतासम्म यसको गुणस्तरीय पहुँच अझै पनि पुग्न सकेको छैन । यस क्षेत्रमा दक्ष जनशक्ति र पूर्वाधारको अभाव, प्रदेश र स्थानीय तहहरूको प्रमुख चुनौतीको रूपमा देखिएका छन् । यही कारणले धनी र गरिबबीचको खाडल अर्थात् डिजिटल डिजाइडको अवस्था अझै छ ।

सूचना प्रविधिको अधिकतम उपयोग र अभ्यासका लागि सार्वजनिक, निजी र सेवा लिने नागरिकको सक्षमतामा निर्भर गर्छ । सार्वजनिक निकायले सक्षम हुनका लागि यसको पृष्ठभूमिको रूपमा नीति, कार्यक्रम र योजना आवश्यक पर्छ भने निजीक्षेत्रलाई लगानीसँगको यसको सफल कार्यान्वयन आवश्यक पर्छ । यसैगरी, नागरिकमा पनि सेवा र सेवा प्राप्तिका लागि चाहिने आवश्यक उपकरणबारे सचेतना आवश्यक छ । यी सबै निकायको सक्षमताको अवस्थाले सूचना प्रविधिको प्रभावकारी उपयोगको मापन गर्छ ।

यही वास्तविकतालाई विश्लेषण गरी यस वर्षको डिजिटल नेपाल परिदृश्य सक्षमतामा केन्द्रित गरिएको छ । विशेष गरी नीति, कानून, निर्देशिका, कार्यविधि तथा यस क्षेत्रको कार्यान्वयनका लागि संस्थागत संरचनाहरूमा सार्वजनिक निकायको सक्षमताको अवस्थालाई यसमा विश्लेषण गरिएको छ । मानव संसाधन, डिजिटल पूर्वाधार र डिजिटल उद्योगहरूसँगै डिजिटल रूपान्तरणको सक्षमतालाई यहाँ केलाउने कोसिस गरिएको छ ।

आईसीटी फाउन्डेसनको नेतृत्वमा सातै प्रदेशमा डिजिटल प्रदेश संवाद कार्यक्रमबाट आएका महत्त्वपूर्ण तथ्य, सुझाव र विश्लेषणका साथै सूचना प्रविधिको क्षेत्रसँग सरोकारवाला निकायसँगको सहयोग र सहकार्यमा यो दस्तावेज तयार गरिएको छ ।

यस क्रममा २०८० सालको वैशाख ५ गते कोशी, वैशाख ७ गते मधेश, वैशाख १९ गते बागमती, वैशाख २५ गते सुदूरपश्चिम, वैशाख २७ गते कर्णाली, वैशाख २९ गते लुम्बिनी र जेठ ९ गते गण्डकीमा डिजिटल प्रदेश संवाद आयोजना गरिएको थियो ।

डिजिटल प्रदेश संवादमा आफ्नो प्रस्तुति दिनुहुने विज्ञहरू, मुख्यमन्त्रीहरू, प्रदेश सरकारका मन्त्रीहरू, प्रदेश योजना आयोगका उपाध्यक्ष तथा सदस्यहरू, जनप्रतिनिधिहरू, विभिन्न सरकारी निकायका उच्च पदाधिकारीहरू, निजीक्षेत्रका प्रतिनिधिहरूलगायत सहभागी हुने सम्पूर्ण सरोकारवाला व्यक्ति तथा निकाय एवं यसको प्रचारप्रसारमा सहयोग गर्ने सञ्चारकर्मीहरूप्रति विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छौं । डिजिटल संवादका क्रममा उठेका विषयहरू र प्रदेशले गरेका प्रयास र देखिएका चुनौतीहरूलाई समेटेर यो डिजिटल प्रदेश सेरोफेरो तयार गरेका हौं ।

प्रदेश डिजिटल सेरोफेरो तयारीका लागि अध्ययन, अनुसन्धान र लेखनमा सहयोग गर्ने कम्युनिकेसन एण्ड रिसर्च इन्सियटिभ नेपाल (सीआरई नेपाल) लाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छौं । यसैगरी, यसमा विशेष योगदान दिनुहुने सूचना प्रविधिविज्ञ हेमपाल श्रेष्ठ, पूर्वमन्त्री गणेश शाह, आईसीटीविज्ञ मनोहर भट्टराई, पूर्वसहसचिव वीरेन्द्र मिश्र, विभेक राना, हरिराम रिमाललगायत कार्यक्रम आयोजनामा अहोरात्र खटिएका लिभिड विथ आईसीटी,

आईसीटी समाचार समूह र प्राविधिक रूपमा सहयोगी टेक्नोरियो समूहलगायत सबै सहयोगी हातहरूलाई पनि विशेष धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छौं ।

कार्यक्रमका लागि सहयोग गर्ने यासा ल्याब्स, फोनपे, रारा ल्याब्स, आइकेयरलगायत सम्पूर्ण संस्था र सहयोगी धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । कार्यक्रम आयोजना गर्न प्रदेशतहमा सहयोग गर्ने पर्गट कायस्थ, रोशन श्रेष्ठ, राजेश अधिकारी, वामदेव भण्डारीलगायतलाई पनि धन्यवाद नदिइरहन सक्दैनौं ।

छोटो समयका बाबजुद पनि यस पुस्तकको उत्कृष्ट डिजाइन गर्ने विश्व सापकोटालाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यस पुस्तकमा सातै प्रदेशमा सूचना प्रविधिको हालको सक्षमताको अवस्था देखिएका चुनौती र अवसर एवं अबको बाटोलाई उजिल्याउने प्रयास गरिएको छ ।

सातै प्रदेशको कार्यक्रमपश्चात् असार ८ र ९ गते आयोजना हुन लागेको 'हुवावे एमएनसी डिजिटल नेपाल कन्क्लेभ २०२३, कनेक्टेड बाइ नेपाल टेलिकम'मार्फत समग्र देशको डिजिटल रुपान्तरणका लागि कोसेढुंगा हुनेमा हामी विश्वस्त छौं ।

यस कार्यक्रममा प्रस्तुति दिने राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियविज्ञ, प्यानलिस्ट, वक्ता, सरोकारवाला र सहभागी सबैप्रति पनि कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछौं । आगामी दिनहरूमा पनि यस क्षेत्रको विकासमा योगदान दिने खालका अध्ययन, अनुसन्धान र प्रकाशनहरू गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्न चाहन्छौं । हाम्रा प्रयासहरूमा तपाईंको टिप्पणी र सुझावको अपेक्षा पनि गर्दछौं ।

राजन लम्साल

अध्यक्ष

आईसीटी फाउण्डेसन नेपाल

हाम्रो भनाइ

आईसीटी फाउण्डेसनले सातै प्रदेशमा आयोजना गरेको यस वर्षको डिजिटल प्रदेश संवाद सूचना प्रविधि क्षेत्रको सक्षमताको अवस्थामा केन्द्रित थियो । सातै प्रदेशमा भएका संवादमा सरोकारवालाहरूसँग अन्तर्क्रिया, विज्ञहरूको प्रस्तुति तथा प्रदेशहरूले सूचना प्रविधिको विकास र विस्तारका लागि गरेको पहल र प्रयासबारे प्रदेशकै अधिकारीहरूको प्रस्तुति हेर्दा सूचना प्रविधिको विकास सन्तोषजनक र सकारात्मक देखिन्छ । तर, राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालयले २०७८ मा सार्वजनिक गरेको विवरणलाई आधार मान्ने हो भने यस क्षेत्रमा हालसम्म भएको प्रगतिबाट सन्तोष लिने ठाउँ छैन ।

सातवटै प्रदेश र संघीय सरकारले पनि डिजिटल नेपालको अवधारणा अघि बढाएका छन् । सरकारका नीति तथा कार्यक्रममा पनि यसलाई जोड दिइएको छ । तर, सोअनुसारका नीति, कानून र संरचना बन्न सकेका छैनन् । सातमध्ये दुई प्रदेशमा मात्र सूचना प्रविधि क्षेत्रलाई लक्षित गरेर विशेष संरचना निर्माण गरिएका छन्, अन्य प्रदेशमा सम्बन्धित मन्त्रालयको मातहतमा राखिएको छ ।

सरकारले बनाएका नीति तथा कार्यक्रमहरूको कार्यान्वयनको अवस्था निराशाजनक छ । कार्यान्वयन गर्ने निकायको रूपमा छुट्टै संरचना निर्माण हुन नसक्दा यो अवस्था आएको हो । सूचना प्रविधिसम्बन्धी छुट्टै नीति बनाउने गण्डकी प्रदेश मात्र रहेको पाइएको छ । यहाँ पनि कार्यान्वयनको अवस्था भने कमजोर नै छ ।

डिजिटल प्रदेशको घोषणा गरेका प्रदेशहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई आधार मान्दा पनि यसको कार्यान्वयन पक्ष सन्तोषजनक छैन । डिजिटल प्रदेशको सपना पूरा गराउनका लागि आवश्यक सेवा प्रवाह अहिले पनि हुन सकेको छैन, परम्परावादी नै छ । हाल प्रयोगमा आएका सफ्टवेयर प्रणाली लचिलो र प्रयोगकर्तामैत्री छैनन् । यसमा विशेषतः प्रदेश र स्थानीय सरकारको कमजोरी छ ।

डिजिटल सेवासँगै सेवाग्राहीलाई डिजिटल साक्षरताका कार्यक्रम पनि अभियानकै रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्ने आवश्यकता छ । तर, सेवाको उपयोगमा सर्वसाधारण नागरिकको साक्षरता कमजोर छ । यसलाई प्रदेश र स्थानीय सरकारले खासै प्राथमिकता दिन सकेका छैनन् । सेवा र वस्तुको उत्पादन दुवै क्षेत्रका लागि डिजिटलको उपयोगिता सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण छ तर यसको पनि कार्यान्वयन अवस्था सन्तोषजनक छैन । प्रदेशहरूबीच नीति, कानून र संस्थागत संरचनामा मात्र होइन, प्रदेश-प्रदेशबीच डिजिटल पूर्वाधारहरू, मानव संसाधनको अवस्था, आईसीटी उद्योगहरूको अवस्थाबीच पनि असमानता छ । डिजिटल रूपान्तरणको अवस्थामा पनि उस्तै छ । यसले प्रदेश र स्थानीय तहहरूबीच असमानताको अवस्थालाई थप उजागर गरेको छ ।

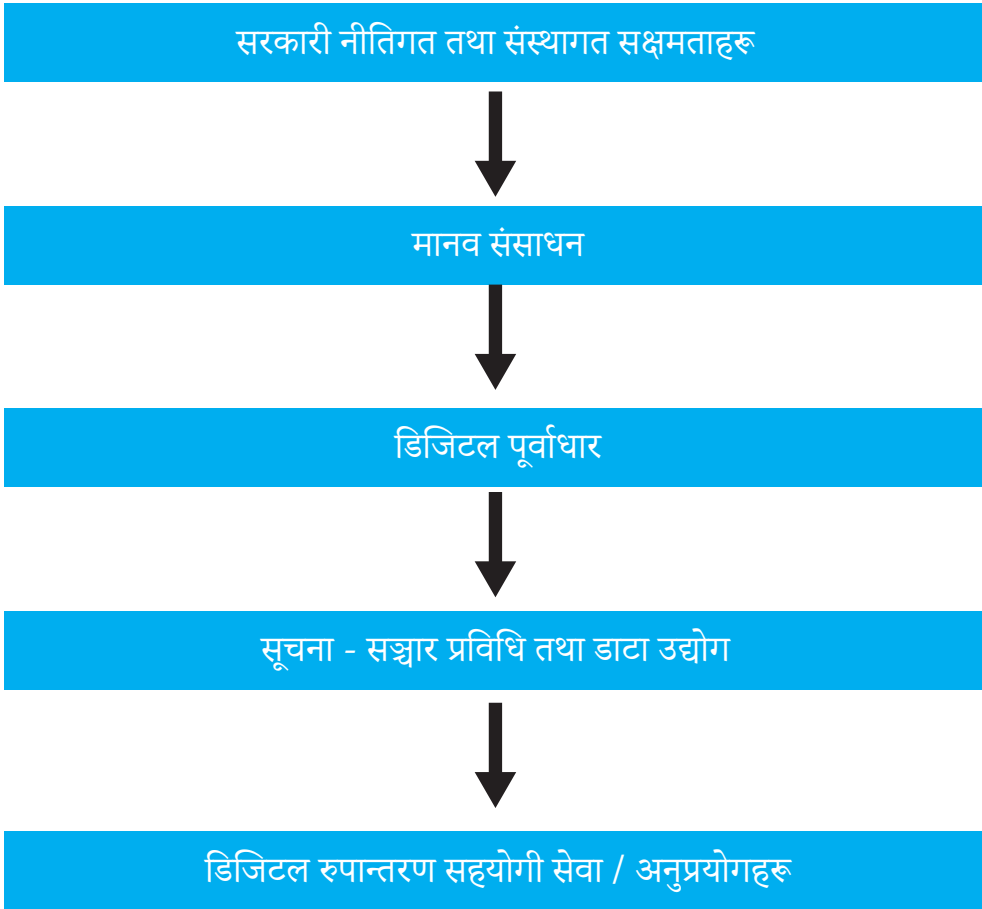
नीति, कानून र संस्थागत संरचनाको कुरा गर्दा डिजिटल प्रदेशको अवधारणा कार्यान्वयन गर्न प्रदेश सरकारहरूले कानुनी पूर्वाधारहरूलाई बलियो बनाउनुपर्ने आवश्यकता छ । नीति र कानुनी पूर्वाधारहरूबिना यसको उपयोगका लागि कार्यक्रम र योजना अघि बढाउन कठिन हुन्छ । आजको एक्काइशौं शताब्दी सूचना प्रविधिको युग भएकाले यसमार्फत सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई चुस्त र दुरुस्त गर्दै प्रदेश सरकारहरू अघि बढ्नुपर्छ । यसका अलावा डिजिटल पूर्वाधार निर्माणका लागि विशेष लगानी परिचालन गर्न पनि ढिला भइसकेको छ ।

अहिले बजारमा जनशक्तिको आवश्यकता छ, विभिन्न क्याम्पस र प्राविधिक शिक्षालयहरूबाट जनशक्तिहरू उत्पादन पनि हुन थालेका छन् तर बजार र आईटी कम्पनीहरूबीच समन्वय र सहकार्य हुनु आवश्यक छ, जसबाट जनशक्तिको माग र आपूर्तिमा सामञ्जस्यता कायम गर्न सकिन्छ । सातवटै प्रदेशहरूको डिजिटल प्रयास र पहलहरूको अवस्थामा सुधार हुँदै गए पनि यसको पूर्ण कार्यान्वयन तथा सेवा दिने र लिने निकायहरूबीच सूचना प्रविधिको उपयोगमा बढोत्तरी आउनु आवश्यक छ ।

यो डिजिटल प्रदेश परिदृश्यले सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा सक्षमताको पक्षलाई जोड दिएर प्रथम र द्वितीय स्रोतबाट उपलब्ध तथ्यांक र तथ्यांकलाई विश्लेषण गरेको छ । तर, सार्वजनिक निकायसँग सूचना प्रविधिको विकास र प्रयोगबारे पछिल्लो अवस्थामा तथ्याङ्कको अभाव छ र उपलब्ध भएका तथ्याङ्क पनि भरपर्दा छैनन् ।

संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारसँग आफ्नो कार्यालयभित्र दिइएका सेवा तथा बाह्य माध्यमबाट विभिन्न निजीक्षेत्रहरूले दिइरहेका सेवाहरूको अवस्था, यसका लागि उपयोग भएका सफ्टवेयरदेखि एप्सहरूबारे समेत पर्याप्त जानकारी नहुँदा स्थानीय तहसम्मका सबै पक्षलाई यहाँ समावेश गर्न सकिएको छैन । अझ नेपालमा कति आईसीटी उद्योगहरू छन् भन्ने आधिकारिक तथ्यांक पनि सार्वजनिक निकायसँग छैन ।

यस्तो परिस्थितिमा पनि आईसीटी फाउण्डेसन नेपालले सातै प्रदेशमा आयोजना गरेको डिजिटल प्रदेश संवादहरू, विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूमा रहेका तथ्य, तथ्यांक तथा सरोकारवालाहरूसँगको कुराकानीलागायतका स्रोतबाट प्राप्त जानकारीका आधारमा यो पुस्तक तयार पारिएको हो । देशमा सूचना प्रविधि क्षेत्रको सक्षमताको अवस्था तथा आगामी दिनमा यस क्षेत्रको विकास र डिजिटल प्रदेश निर्माणका लागि चालिनुपर्ने कदमहरूका बारेमा यस पुस्तकले चिरफार गर्ने कोसिस गरेको छ ।

कार्यकारी सारांश

विश्वमा नै सूचना प्रविधिको विकास र प्रयोग द्रुत गतिमा बढ्दै गइरहेको अवस्थामा नेपालमा पनि यसको प्रभाव परेको छ । संघीय सरकारले मातृ होइन, प्रदेश र स्थानीय तहले पनि सूचना प्रविधिमा आधारित प्रणालीलाई आ-आफ्नै तरिकाले विकास तथा उपयोग गर्ने प्रयास गरिरहेका छन् ।

प्रदेशहरूको आफ्नो आर्थिक हैसियत फरकफरक भए पनि उनीहरूले सूचना प्रविधिको विकास र उपयोगको विस्तारका लागि लिएका अग्रसरताहरू समान खालकै देखिएका छन् । तर पनि सूचना प्रविधिको उपलब्धता र उपयोगको मात्राका दृष्टिले प्रदेशहरूबीच असमानता देखिएको छ ।

इन्टरनेटको पहुँच पुगेका देशभरका कुल २५ लाख १४ हजार ५१० घरधुरीमध्ये सबैभन्दा धेरै बागमती प्रदेशमा ८ लाख ६४ हजार ९ सय १३ र सबैभन्दा कम कर्णाली प्रदेशमा ७४ हजार २३४ घर परिवार रहेका छन् । त्यसैगरी, कोशी प्रदेशमा ४ लाख ५३ हजार ८५८, लुम्बिनी प्रदेशमा ४ लाख ११ हजार ३५, गण्डकीमा ३ लाख १७ हजार १७, मधेश प्रदेशमा २ लाख ४८ हजार १७ तथा सुदूरपश्चिम प्रदेशमा १ लाख ४५ हजार ४४७ घरपरिवार इन्टरनेटको पहुँचमा छन् ।

त्यसैगरी, ल्यापटपको प्रयोग गर्ने देशभर कुल ९ लाख ९८ हजार ४७८ घरपरिवार रहेकोमा सबैभन्दा बढी बागमती प्रदेशमा ४ लाख ७४ हजार ४ सय ५२ र सबैभन्दा कम कर्णाली प्रदेशमा २० हजार ४७० घरपरिवार रहेका छन् । त्यसैगरी, कोशी प्रदेशमा ल्यापटप प्रयोग गर्ने घरपरिवार १ लाख ४० हजार ५८०, लुम्बिनी प्रदेशमा १ लाख २७ हजार १०६, गण्डकीमा १ लाख ७ हजार १३४, मधेश प्रदेशमा ९० हजार ७१९ तथा सुदूरपश्चिम प्रदेशमा ३८ हजार १७ घरपरिवारले ल्यापटप प्रयोग गर्छन् ।

त्यसैगरी, स्मार्ट मोबाइल प्रयोग गर्ने घरपरिवार देशभर ४८ लाख ६२ हजार ८८५ रहेकामध्ये सबैभन्दा धेरै बागमती प्रदेशमा १२ लाख ५४ हजार ७०९ र सबैभन्दा कम कर्णाली प्रदेशमा २ लाख १२ हजार ७४९ घरपरिवार छन् । त्यसैगरी, कोशी प्रदेशमा ८ लाख ८३ हजार ७२३, लुम्बिनी प्रदेशमा ८ लाख ६१ हजार ४९६, गण्डकीमा ५ लाख ५४ हजार ६९०, मधेश प्रदेशमा ७ लाख ७३ हजार ८४ तथा सुदूरपश्चिम प्रदेशमा ३ लाख ६१ हजार ४३४ घर परिवारसँग स्मार्टफोन छ ।

नीतिगत व्यवस्था हेर्ने हो भने सातवटा प्रदेशमध्ये केवल गण्डकी प्रदेशमा मात्र सूचना प्रविधिसम्बन्धी नीति बनेको देखिन्छ । तर, सबै प्रदेशहरूले आफ्नो वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा सूचना प्रविधिको विकास तथा प्रयोगलाई प्रोत्साहित गर्ने प्रयास गरेका छन् । आगामी आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को नीति तथा कार्यक्रममा पनि सबै प्रदेशले सूचना प्रविधिसम्बन्धी कार्यक्रमको घोषणा गरेका छन् ।

त्यसैगरी, डिजिटल प्रदेशको अवधारणा मधेश प्रदेशबाहेक सबैले ल्याएका

छन् भने सूचना प्रविधिसम्बन्धी कानून मधेश, गण्डकी र लुम्बिनी प्रदेशले मात्र ल्याएका छन् । लुम्बिनी र गण्डकी प्रदेशले मात्र संस्थागत संरचनाको विकास गरेका छन् । नीतिगत व्यवस्थादेखि डिजिटल प्रदेशको अवधारणा कानून निर्माण एवं संरचनाको विकासमा गण्डकी प्रदेशले काम गरेको देखियो । मानव संसाधनका लागि शैक्षिक पूर्वाधार हेर्दा बागमती सबैभन्दा अगाडि देखिन्छ, जसमा कुल ११२ कलेजमा ७१६७ विद्यार्थी तथा ११ प्राविधिक शिक्षालयमा २७३ विद्यार्थी अध्ययनरत छन् । शैक्षिक पूर्वाधारमा सबैभन्दा पछाडि रहेको कर्णाली प्रदेशमा तीनवटा कलेजमा २६८ तथा २ प्राविधिक शिक्षालयमा ३२ विद्यार्थी अध्ययन गरिरहेका छन् ।

त्यसैगरी, कोशी प्रदेशका १६ कलेजमा २३९२, मधेश प्रदेशका ५ कलेजमा ४३८, गण्डकीका ८ कलेजमा ६१०, लुम्बिनीका २० कलेजका १५८५ तथा सुदूरपश्चिम प्रदेशका ३ कलेजमा ४२२ विद्यार्थी अध्ययनरत छन् । त्यसैगरी, प्राविधिक शिक्षातर्फ कोशीका १३ शिक्षालयमा २८५, मधेशका १० शिक्षालयमा २८१, गण्डकीका ५ शिक्षालयमा ९२, लुम्बिनीका ६ शिक्षालयमा १९२ एवं सुदूरपश्चिम प्रदेशका २ शिक्षालयमा ६१ विद्यार्थी अध्ययनरत छन् । हाल देशभरका १६१ कलेजमा १२,९०० विद्यार्थी तथा ५९ शिक्षालयमा १५५९ विद्यार्थीहरूले सूचना प्रविधिसम्बन्धी शिक्षा हासिल गरिरहेका छन् ।

सरकारको १५औँ योजना तथा दीर्घकालीन सोचले लिएका लक्ष्यहरू हासिल गर्न सूचना प्रविधि क्षेत्रको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहने कुरामा कसैको पनि विमति छैन । सरकारले पनि देशमा सूचना प्रविधिको विकास, सार्वजनिक सेवामा गुणस्तरका लागि विद्युतीय सुशासन तथा आमजनतामा यसको प्रयोगलाई प्रोत्साहित गर्ने उद्देश्यले विभिन्न नीतिगत तथा कानुनी प्रयासहरू गरेको छ । कतिपय यस्ता प्रयासहरू संघीय सरकारमार्फत भएका छन् भने प्रदेशहरूले पनि आ-आफ्नै नीति तथा योजनाहरूमार्फत यस क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेका छन् । यस क्षेत्रलाई क्रमिक रूपमा जनस्तरमा पुर्याई राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा योगदान बढाउँदै लाने कार्यमा निजीक्षेत्रले नेतृत्वदायी भूमिका खेल्दै मातृ आएको छैन, समसामयिक नीतिगत तथा कानुनी सुधारका लागि समेत महत्त्वपूर्ण सल्लाह र सुझाव दिने तथा प्रवर्द्धनात्मक कार्यका लागि अग्रणी भूमिका निभाउँदै आएको छ ।

सरकारले पनि विगत केही वर्षदेखि विभिन्न नीतिगत तथा कानुनी प्रयासमार्फत यस क्षेत्रलाई अगाडि बढाउने प्रयास गरेको छ । सन् २०१९ मा नेपाल सरकारले सार्वजनिक गरेको डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्कको निर्माणमा निजीक्षेत्रका विज्ञ तथा व्यवसायीहरूको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको थियो । यो फ्रेमवर्कले सूचना प्रविधिमा सरकारले गर्नुपर्ने कामहरूको स्पष्ट मार्गचित्र प्रदान गरेको छ । सूचना प्रविधि प्रणाली र पूर्वाधारको विकास तथा यसको प्रयोगलाई प्रोत्साहित गर्ने उद्देश्यअनुसार डिजिटल प्रदेशको अवधारणा सबै प्रदेशले तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याएका छन् भने केही प्रदेशले विद्युतीय सुशासनको गुरुयोजना

नै बनाएका छन् । प्रदेशहरूले डिजिटलाइजेसनका उपायहरू अपनाउने गरेका छन् । प्रदेशहरूमध्ये पनि आर्थिक विकासमा अग्रणी प्रदेशहरूमा सूचना प्रविधिसम्बन्धी नीति, कानून तथा अन्य संरचनागत विकास बढी भएको पाइन्छ भने कर्णालीजस्तो विकासमा पछाडि परेको प्रदेश सूचना प्रविधिमा पनि सबैभन्दा पछाडि नै देखिन्छ ।

प्रदेशहरू सबैले डिजिटलाइजेसनका लागि विभिन्न प्रयासहरू अगाडि बढाइरहेको अवस्थामा 'प्रदेशमा डिजिटलाइजेसनका सम्भावना, चुनौती, अवसर र आगामी बाटो' बारे सरोकारवालाहरूसँग अन्तर्क्रिया गर्ने उद्देश्यले हालै देशका सातवटै प्रदेशमा डिजिटल प्रदेश संवादको दोस्रो संस्करण हालै सम्पन्न भयो । उक्त अवसरमा विज्ञहरूद्वारा दिइएका प्रस्तुतीकरण र सरोकारवालाहरूद्वारा व्यक्त विचारहरूलाई एकीकृत गरी सातै प्रदेशमा डिजिटलाइजेसन प्रोफाइलमा आधारित प्रदेश डिजिटल परिदृश्यको दोस्रो संस्करणको रूपमा यो पुस्तक तयार गरिएको हो ।

संवादका क्रममा देशका सातै प्रदेशहरूमा अधिकांश स्थानीय तहमा विद्युत् र इन्टरनेटको सुविधा पुगिसकेको, जनतामा पनि मोबाइल ल्यापटपलगायतका विद्युतीय उपकरणको प्रयोगमा उल्लेख्य वृद्धि हुँदै गएको, सरकारको प्राथमिकतामा सूचना प्रविधिको विकास र विस्तार पर्न थालेको तथा प्रभावकारी सार्वजनिक सेवासहित सुशासनका लागि डिजिटल प्रणाली नअपनाइने अवस्था रहेको तथा यस क्षेत्रमा लगानी र रोजगारी सिर्जनाका प्रशस्त सम्भावना रहेको पाइयो । साथै, यस पुस्तक तयार गर्ने क्रममा अध्ययन गरिएका विभिन्न दस्तावेज एवं प्रतिवेदनहरू तथा विभिन्न सरोकारवालाहरूसँग गरिएका कुराकानीलाई आधार मान्दा देशमा सूचना प्रविधिको विकास र उपयोग उल्लेख्य मात्रामा भए पनि जुन रूपमा यो क्षेत्रको विकास र विस्तार हुनुपर्ने हो, त्यो हुन नसक्नुमा विभिन्न चुनौती र व्यवधानहरू जिम्मेवार देखिएका छन् । नीतिगत तथा कानुनी सुधार, मानव संसाधनको विकास तथा संरचनात्मक व्यवस्थाहरू लागू गर्न प्रदेशहरूले पहल गरे पनि त्यो पर्याप्त देखिँदैन ।

विज्ञान तथा प्रविधिको क्षेत्रमा अहिलेसम्म करिब ९० हजार जनशक्ति उत्पादन भएको छ । नेपाल विज्ञान तथा प्रविधि प्रज्ञा-प्रतिष्ठान (नास्ट) को 'नेपाल साइन्स एन्ड टेक्नोलोजी रिपोर्ट' अनुसार सन् २०१८ सम्ममा ८९ हजार ५४२ जनशक्ति उत्पादन भएका छन् । यो भनेको २०६८ को नेपालको जनसंख्या २ करोड ६६ लाख मान्दा हरेक १० लाख जनामा विज्ञान तथा प्रविधि पढ्नेको संख्या ३ हजार १ सय ९८ हो ।

सञ्चार मन्त्रालयले सन् २०१७ मा गरेको अध्ययनले नेपालमा सूचना प्रविधि क्षेत्रमा ७ हजार जना दक्ष जनशक्ति रहेको पाइएको थियो । त्यसपछिको करिब ६ वर्षमा यो संख्या करिब ११ हजार पुगेको अनुमान विज्ञहरूले गरेका छन् ।

नेपालमा हालसम्म सबै खालका गरी करिब ९५ हजार विज्ञान तथा प्रविधिको

जनशक्ति उत्पादन भएको बताइन्छ । अहिले पनि प्रदेशहरूमा सूचना प्रविधिका लागि दक्ष जनशक्ति, पूर्वाधार, लगानीमैत्री नीति तथा कानूनको अभाव, स्थानीय तहमा काम गर्ने औसतमा आधाजति कर्मचारीहरू मात्र कम्प्युटर चलाउन दक्ष रहनु, कतिपय प्रणालीहरूलाई कर्मचारी र सेवाग्राहीले चलाउन सक्षम नहुनु, डाटा सुरक्षाको प्रत्याभूति अझै हुन नसक्नु, अझै पनि सबै स्थानमा विद्युत् र इन्टरनेट पुग्न नसक्नु, एप्लिकेसन र डिजिटल प्रणाली प्रयोग गर्ने स्थानीय तहहरू अझै थोरै संख्यामा रहनु, सूचना र प्रविधिलाई राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको महत्त्वपूर्ण खम्बाको रूपमा विकास गर्न नसक्नु र यस क्षेत्रमा पारदर्शिता नहुनुजस्ता समस्या र चुनौती अझै पनि रहेको पाइएको छ ।

अध्ययनका क्रममा सबैभन्दा धेरै सेवाग्राहीको भिड लाग्ने सातै प्रदेशका एक/एक सरकारी कार्यालयहरूको सेवाको गुणस्तरबारे गरिएको सर्वेक्षणले पनि ती कार्यालयको सेवाप्रति सेवाग्राहीहरूमा व्यापक असन्तुष्टि रहेको देखाएको छ । सेवाग्राहीहरूमा अझै अनलाइन प्रणाली उपयोग गर्न सक्ने क्षमता नभएको, ती कार्यालयले अनलाइन सेवा दिए पनि सेवाग्राहीले चाहेजति लाभ लिन सेवाको गुणस्तर अपुग भएको जस्ता कमजोरी देखिएका छन् । विविध चुनौतीका बावजूद पनि सरोकारवालाहरूले देशमा सूचना प्रविधिको विकास र प्रभावकारी उपयोगमार्फत प्रशस्त आर्थिक लाभ लिन सकिने सेवाको गुणस्तर एवं कार्यदक्षता पनि बढ्नेमा भने एक मत प्रकट गरेका छन् ।

यसरी देखिएका अवसर र चुनौतीलाई केलाउँदा सार्वजनिक सेवा तथा जनताको दैनिक जीवनशैलीलाई सहज र गुणस्तरीय बनाउन सूचना प्रविधिमार्फत डिजिटलाइजेसनको विकल्प छैन । यसका लागि समयमै आवश्यक पूर्वाधार तथा जनशक्तिको विकास गर्ने एवं आमजनसमुदाय तथा सरकारी कर्मचारीहरूलाई प्रविधिको उपयोगबारे जनचेतना फैलाउने कार्य सँगसँगै लगिनुपर्ने देखिन्छ ।

सूचना प्रविधिको प्रयोग सार्वजनिक जीवनमा बढ्दै गएको भए पनि देशको अर्थतन्त्रलाई ठूलो योगदान दिने प्रमुख क्षेत्रको रूपमा यो क्षेत्र स्थापित हुन अझै सकेको छैन । त्यसैले पर्याप्त लगानी, प्रविधि र दक्ष जनशक्तिको विकास, लगानीमैत्री नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्थाका साथै आवश्यक गुणस्तरीय पूर्वाधार, विद्युत् र इन्टरनेटको सर्वसुलभतासहित यसलाई अर्थतन्त्रको महत्त्वपूर्ण खम्बाको रूपमा स्थापित गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

साथै, उपलब्ध प्रविधिलाई निजीक्षेत्र, सरकारी कार्यालय एवं आमसर्वसाधारणबीच व्यापक रूपमा परिचित गराई दैनिक जीवनमा यसको प्रयोग बढाउन यी तीनै क्षेत्रको दक्षता बढाउनुपर्ने देखिन्छ भने सँगसँगै सूचना प्रविधिका प्रणालीको गुणस्तरीयता र प्रभावकारिता पनि बढाउँदै लैजानुपर्ने देखिन्छ । यस डिजिटल प्रदेश परिदृश्य दोस्रो संस्करणको मूल सन्देश पनि डिजिटल सक्षमतालाई चिरफार गर्नु हो ।

खण्ड दुई

संघीय डिजिटल
प्रदेश परिदृश्य

पृष्ठभूमि

डिजिटलाइजेसनको यस युगमा नेपाल पनि अछुतो रहेको छैन र रहन सक्ने पनि होइन । नेपालमा पछिल्ला केही वर्षमा सूचना प्रविधिको विकास र प्रयोगले तीव्र गति लिएको छ । सूचना प्रविधिको विकास र प्रभावकारी उपयोगका लागि नेपालले पछिल्ला वर्षमा विभिन्न नीतिगत, कानुनी एवं संरचनागत व्यवस्थाहरू निर्माण र सुधार गर्दै आएको छ । संघीय सरकारदेखि प्रदेश र स्थानीय सरकारले क्रमिक रूपमा आफ्ना सेवालाई अनलाइनमा रूपान्तरण गरिरहेका छन् । हरेक वर्ष इन्टरनेट उपयोग गर्ने ग्राहकको संख्या बढ्दै गइरहेकाले पनि नेपालमा सूचना प्रविधिको विकासले गति लिएको प्रस्ट हुन्छ । व्यापक रूपमा इन्टरनेटको उपलब्धता तथा विद्युतीय सामग्रीको बढ्दो उपयोगका कारण समाजको अभिन्न अंगको रूपमा सूचना प्रविधि स्थापित हुँदै गएको छ । बालबालिकादेखि वृद्धवृद्धासम्मले सूचना प्रविधिलाई आफ्नो दैनिक जीवनमा उपयोग बढाउँदै लगेको पाइन्छ ।

अहिले देशभर इन्टरनेटको घनत्व १३०.६४ प्रतिशत पुगिसकेको छ । देशभरका ७५३ वटै स्थानीय तहका कार्यालयमा ब्रोडब्याण्ड इन्टरनेटको पहुँच पुगिसकेको छ । स्थानीय तहका ६७४३ वडामा पनि इन्टरनेटको पहुँच पुगिसकेको छ । ४३९० वटा स्वास्थ्य केन्द्र र ५,३१८ वटा सामुदायिक विद्यालयमा समेत ब्रोडब्याण्ड इन्टरनेटको पहुँच पुगेको छ ।¹

ब्रोडब्याण्ड इन्टरनेट सेवा पुगेको विवरण

स्थान	एकाइ	लक्ष्य	२०७७ असार	२०७८ असार	२०७९ असार	२०७९ फागुन
स्थानीय तहको केन्द्र	सङ्ख्या	७५३	४३१	७१३	७३८	७५३
वडा कार्यालय	सङ्ख्या	६७४३	३६१२	६०४०	६९९०	६७४३
स्वास्थ्य केन्द्र	सङ्ख्या	४५०४	२५४६	४०१५	४२७२	४३९०
सामुदायिक माध्यमिक विद्यालय	सङ्ख्या	५८०१	२९४८	५१७९	५२९९	५३१८

स्रोत: आर्थिक सर्वेक्षण २०७९/८०

सगरमाथा आधार शिविर पदमार्ग, बराह क्षेत्र, अन्नपूर्ण पदमार्ग, मुक्तिनाथ मन्दिरपरिसर, जानकी मन्दिरपरिसर, पाथिभरा मन्दिर, हलेसी महादेव मन्दिर, गुरुद्वारा, बाराको गढीमाई मन्दिरपरिसर र पञ्चकास्मिरी (ताकिया मस्जिद) लगायतका धार्मिक तथा पर्यटकीयस्थलहरूमा निःशुल्क वाइफाई हटस्पट (Wifi Hotspot) सञ्चालन गरिएको छ । बढ्दो मोबाइल र इन्टरनेटको प्रयोग तथा डिजिटल प्रविधिले नेपालको अर्थतन्त्रमा भूमिका बढाउँदै लगेको छ । सूचना प्रविधिको प्रयोगमा अन्य मुलुकको दाँजोमा अझै पछाडि रहे पनि नेपालले आफूलाई हरेक वर्ष सुधार गर्दै लगेको छ । यूएन ई-गभर्नमेन्ट इन्डेक्स २०२२ ले नेपाललाई ई-गभर्नमेन्ट इन्डेक्समा १२५औँ स्थानमा राखेको छ । यसअघि सन् २०२० मा यूएन ई-गभर्नमेन्ट इन्डेक्सको १३७औँ स्थानमा रहेको नेपाल यसमा सुधार गर्दै १२५औँ स्थानमा आइपुगेको हो ।

देश संघीयतामा गइसकेपछि विकासका प्राथमिकता निर्धारण गर्ने तथा तिनको कार्यान्वयन गर्ने कार्य संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा बाँडिएको छ । सबै प्रदेश तथा स्थानीय तहले सूचना प्रविधिलाई प्राथमिकतामा राखी डिजिटल प्रदेशको अवधारणा अगाडि ल्याएका छन् भने सार्वजनिक सेवालाई शीघ्र र गुणस्तरीय बनाउन तथा विद्युतीय सुशासनलाई कार्यान्वयन गर्न अनलाइनमा आधारित प्रणालीको प्रयोग बढाउँदै लगेका छन् । सोहीअनुसार संघीय सरकारका साथै प्रदेशहरूले पनि सूचना प्रविधिमैत्री नीति तथा कानून निर्माण र पूर्वाधारको विकासलाई अगाडि बढाएका छन् ।

सरकारले २०७६ सालमा 'डिजिटल नेपाल कार्यद्वाराको अवधारणा ल्याई सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई व्यापक प्रयोगमार्फत अर्थतन्त्रको महत्त्वपूर्ण हिस्साको रूपमा यसलाई स्थापित गर्ने प्रयास गरिरहेको छ । यद्यपि, नेपालमा यस क्षेत्रको विकास तथा विस्तार जुन रूपमा हुनुपर्ने हो, त्यो रूपमा हुन सकेको छैन । यस क्षेत्रलाई रोजगारी तथा राजस्वको प्रमुख स्रोतका रूपमा स्थापना गर्न सकिने प्रशस्त सम्भावना देखिए पनि आवश्यक लगानीको कमी, गुणस्तरीय पूर्वाधार र पर्याप्त जनशक्तिको अभाव चुनौतीको रूपमा खडा भएको देखिन्छ । सरकारले समसामयिक नीतिगत तथा कानुनी सुधार, पूर्वाधार निर्माण एवं दक्ष जनशक्तिको विकास गरी यस क्षेत्रलाई अर्थतन्त्रमा उल्लेख्य योगदान दिन सक्ने क्षेत्रको रूपमा स्थापित गर्नुपर्ने देखिन्छ । सूचना प्रविधिको विकास र विस्तारमा प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारको पनि उत्तिकै योगदान रहन्छ । यही आवश्यकता महसुस गरी देशमा सूचना प्रविधिको बृहत्तर विकासका लागि संघीय सरकारबाहेक प्रदेश र स्थानीय सरकारको भूमिका बढाउन 'यस क्षेत्रमा देखिएका अवसर, चुनौती र अबको बाटो'बारे आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा पनि सातवटै प्रदेशमा डिजिटल प्रदेशसम्बन्धी अन्तर्क्रिया कार्यक्रमहरू आयोजना भए ।

प्रदेशका प्रमुख शहरहरूमा भएका अन्तर्क्रियामा विज्ञहरू तथा सरोकारवालाले व्यक्त गरेका विचारहरू, प्रस्तुतिहरू, प्राथमिक डाटा, विभिन्न प्रतिवेदनहरू, सेवाग्राही सर्वसाधारणसँग गरिएका कुराकानी तथा नेपाल सरकारका विभिन्न दस्तावेजहरूको अध्ययनका आधारमा नेपालको डिजिटल परिदृश्यको दोस्रो संस्करण तयार गरिएको हो । यस संस्करणलाई सूचना प्रविधिको उपयोग क्षमतामा केन्द्रित गरिएको छ । यसमा प्रदेश सरकारले सूचना प्रविधिको विकास तथा उपयोगका लागि गरेका नीतिगत, कानुनी, संरचनागत तथा सुशासनसम्बन्धी प्रयासहरू, जनशक्ति विकासको अवस्था एवं यस क्षेत्रमा सफल व्यवसायीका कथा समावेश गरिएका छन् ।

1 आर्थिक सर्वेक्षण २०७९/८०, अर्थ मन्त्रालय

सूचना प्रविधिसम्बन्धी लक्ष्यहरू

सरकारले ल्याउने आवधिक योजना, दीर्घकालीन सोच, वार्षिक बजेट, विभिन्न नीति तथा ऐन एवं प्रदेश सरकारको तर्फबाट ल्याइने नीति तथा कार्यक्रममार्फत यस क्षेत्रलाई प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

क) सरकारको दीर्घकालीन सोच तथा १५औं योजनामा सूचना प्रविधि

सरकारले लिएको दीर्घकालीन सोचले नेपाललाई वि.सं. २१०० सम्ममा वार्षिक औसत १०.५ प्रतिशत आर्थिक वृद्धिमार्फत प्रतिव्यक्ति आय १२,१०० अमेरिकी डलरसहित उच्च आयस्तर भएको मुलुकको रूपमा स्थापित गर्ने लक्ष्य लिइएको छ ।^१ त्यसैगरी, वि.सं. २०८१ सम्ममा वार्षिक औसत १०.५ वृद्धिसहित प्रतिव्यक्ति आय १,५९५ डलर पुर्याउने र वि.सं. २०८७ सम्ममा दिगो आर्थिक विकासका लक्ष्यहरू हासिल गरी उच्च मध्यम आय भएको मुलुकको रूपमा स्तरोन्नति गर्ने वार्षिक औसत १०.३ प्रतिशत आर्थिक वृद्धि हासिल गर्ने सरकारको लक्ष्य छ ।^३ यी महत्त्वपूर्ण लक्ष्य हासिल गर्न देशले कृषि, उद्योग, पर्यटन, सूचना प्रविधि, शिक्षा, स्वास्थ्यलगायतका क्षेत्रमा महत्त्वपूर्ण उपलब्धि हासिल गर्नुपर्ने हुन्छ ।

सरकारले तय गरेको दीर्घकालीन सोचले देशको सामाजिक, आर्थिक रूपान्तरणका लागि सूचना प्रविधि तथा सञ्चार पूर्वाधार एवं शासकीय सुधार र सुशासन अभिवृद्धिलाई प्रमुख वाहकमध्येमा राखेको छ । दीर्घकालीन सोचले सेवाक्षेत्रमा वार्षिक औसत १०.९ प्रतिशत वृद्धि गरी शतप्रतिशत इन्टरनेटको पहुँचसहित जीडीपीमा यस क्षेत्रको अंश ६१ प्रतिशत पुर्याउने लक्ष्य लिएको छ ।

साथै, दीर्घकालीन सोचले सञ्चार क्षेत्रमा सर्वसुलभ प्रविधिको उच्चतम प्रयोग तथा संस्थागत क्षमता विकासमा जोड दिनुका साथै एकीकृत डिजिटल सेवा प्रवर्द्धन गर्ने तथा सुशासन कायम गर्ने कार्यमा सूचना प्रविधिको बढ्दो प्रयोगमार्फत डिजिटल रूपान्तरणका बहुआयामिक पक्षलाई कार्यान्वयन गर्ने अवधारणा ल्याएको छ । त्यसैगरी, १५औं योजनाले पनि सूचना प्रविधि क्षेत्रलाई राष्ट्रिय विकासको प्रमुख संवाहकका रूपमा लिई आमसञ्चार दूरसञ्चार तथा सूचना प्रविधिमा सबै नागरिकको पहुँच तथा उच्चतम उपयोग सुनिश्चित गरी आमनागरिकको जीवनस्तरमा गुणात्मक परिवर्तनमार्फत देशलाई सूचना प्रविधियुक्त राष्ट्र बनाउने सोच लिएको छ । वि.सं. २०७९ सम्ममा अतिकम विकसित मुलुकबाट विकासशील देशमा स्तरोन्नति गर्ने र वि.सं. २०८७ सम्ममा दिगो विकासको लक्ष्यलाई हासिल गर्ने सोचसहित उच्च मध्यम आयस्तर भएको मुलुकमा पुग्ने गरी १५औं योजना तर्जुमा गरिएको हो ।

हाल राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा सूचना प्रविधि क्षेत्रको योगदान १ प्रतिशतभन्दा पनि कम रहेको अवस्थामा १५औं योजनाले यस क्षेत्रको योगदान १.६ प्रतिशत पुर्याउने लक्ष्य लिएको छ । हालै गरिएको एक अनौपचारिक अध्ययनले भने टेलिफोन र इन्टरनेट क्षेत्रले १५,००० जनाभन्दा बढीलाई रोजगारी दिएको छ । केन्द्रीय तथ्यांक विभागको आँकडाअनुसार सन् २०१०/११ मा टेलिफोन र इन्टरनेट क्षेत्रको योगदान जीडीपीको १.४ प्रतिशत रहेकोमा सन् २०१७/१८ मा बढेर ३.३ प्रतिशत पुगेको छ ।

दीर्घकालीन सोचको लक्ष्य, उद्देश्य र रणनीति

सोच	सूचना प्रविधियुक्त राष्ट्र
लक्ष्य	आमसञ्चार दूरसञ्चार तथा सूचना प्रविधिमा सबै नागरिकको पहुँच तथा उच्चतम उपयोग सुनिश्चित गरी आमनागरिकको जीवनस्तरमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याउने ।
उद्देश्य	<ul style="list-style-type: none"> सबै नागरिकमा सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको सहज पहुँच तथा उपयोग विस्तार गर्ने । सञ्चार तथा सूचना प्रविधिको सेवालालाई सर्वसुलभ भरपर्दो र गुणस्तरीय बनाउने । सञ्चार तथा सूचना प्रविधिमा आधारित उद्योगको विकास गरी रोजगारी वृद्धि गर्ने ।
रणनीति	<ul style="list-style-type: none"> सूचनामा सबै नागरिकको पहुँच तथा उपयोग सुनिश्चित गर्ने । पूर्ण प्रेस स्वतन्त्रता सुनिश्चित गर्दै आमसञ्चारमा नागरिकको पहुँच विस्तार गर्ने । दूरसञ्चार एवं ब्रोडब्याण्ड सेवाको पहुँच देशभर पुर्याउने । डिजिटाइजेसनमार्फत सामाजिक, आर्थिक र शासकीय व्यवस्थामा सुधार गर्ने । हुलाक सेवालालाई संस्थागत पुनर्संरचना गरी स्वायत्त प्रतिस्पर्धी र व्यावसायिक बनाउने । चलचित्र क्षेत्रको पूर्वाधार विकास गरी उद्योगको रूपमा विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने । सुरक्षण मुद्रणको व्यवस्था गर्ने ।

स्रोत: पन्ध्रौं योजना, राष्ट्रिय योजना आयोग

२ पन्ध्रौं योजना (२०७६/७७-२०८०/८१), राष्ट्रिय योजना आयोग

३ पन्ध्रौं योजना (२०७६/७७-२०८०/८१), राष्ट्रिय योजना आयोग

१५औँ योजनाको अपेक्षित उपलब्धि

	२०७५/७६ (आधार वर्ष)	२०८०/८१ (लक्ष्य)
कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सूचना तथा प्रविधि क्षेत्रको योगदान	०.८ प्रतिशत	१.६ प्रतिशत
इन्टरनेटमा पहुँचप्राप्त जनसंख्या	६५.९ प्रतिशत	८० प्रतिशत
टेलिफोनका सबै प्रकारका घनत्व	१३७ प्रतिशत	९८ प्रतिशत
अनलाइनमार्फत सरकारी सेवा प्रवाह	२० प्रतिशत	५५ प्रतिशत

स्रोत: पन्ध्रौँ योजना, राष्ट्रिय योजना आयोग

पन्ध्रौँ योजनाले 'विकास निर्माण, रोजगारी, सुशासन एवं सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा गुणस्तर र प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न प्रदेशले प्रमुख भूमिका निर्वाह गर्नेछन्' भनेको छ । साथै, स्थानीय तहबाट पनि सेवालालाई समावेशी, व्यावसायिक, प्रतिस्पर्धी, सेवामुखी र स्वावलम्बी बनाउँदै स्थानीय सुशासन कायम गरिने उल्लेख छ । कुनै देशमा फिक्स्ड ब्रोडब्याण्ड इन्टरनेट प्रयोगमा भएको हरेक १० प्रतिशत विन्दु वृद्धिले विकसित राष्ट्रमा कुल जीडीपीमा अतिरिक्त १.२१ प्रतिशत र विकासशील राष्ट्रमा १.३८ प्रतिशत आर्थिक वृद्धि हासिल हुने गरेको विश्व बैंकको एक प्रतिवेदनले जनाएको छ ।^४ नेपालले लक्ष्य गरेअनुसार मध्यम आय भएको देश बन्न कम्तीमा पनि ८ देखि १० प्रतिशतका दरले इन्टरनेट प्रयोगकर्ताहरू बढ्नुपर्नेछ ।^५

सूचना प्रविधिका लागि नीतिगत तथा कानुनी प्रयासहरू

सरकारले लिएका लक्ष्यहरू हासिल गर्न सूचना प्रविधि क्षेत्रको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहने कुरामा कसैको विमति छैन । सरकारले पनि नेपालमा सूचना प्रविधिको विकास सार्वजनिक सेवा तथा आमजनतामा यसको प्रयोगलाई प्रोत्साहित गर्ने उद्देश्यले विभिन्न नीतिगत तथा कानुनी प्रयासहरू गरेको छ । कतिपय यस्ता प्रयासहरू संघीय सरकारमार्फत भएका छन् भने प्रदेशहरूले पनि आ-आफ्नै नीति तथा योजनाहरूमार्फत यस क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेका छन् । यस क्षेत्रलाई क्रमिक रूपमा जनस्तरमा पुर्याई राष्ट्रिय अर्थतन्त्रमा योगदान बढाउँदै लाने कार्यमा निजीक्षेत्रले त नेतृत्वदायी भूमिका खेल्दै मात्र आएको छैन, समसामयिक नीतिगत तथा कानुनी सुधारका लागि समेत महत्त्वपूर्ण सल्लाह र सुझावसमेत दिँदै आएको छ ।

सन् २०१९ मा नेपाल सरकारले सार्वजनिक गरेको डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्क निर्माणमा निजीक्षेत्रका विज्ञ तथा व्यवसायीहरूको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको थियो । डिजिटल प्रविधिलाई अर्थतन्त्रको प्रमुख वाहकको रूपमा प्राथमिकताका साथ विकास, प्रयोग र विस्तार गरेमा नेपाललाई विश्वअर्थतन्त्रसँग जोड्न सकिनेछ । यसका लागि डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्कमा डिजिटल फाउन्डेसन, कृषि, स्वास्थ्य, शिक्षा, ऊर्जा, पर्यटन, वित्त र शहरी पूर्वाधार गरी आठवटा क्षेत्रमा ८० वटा डिजिटल अग्रसरता समेटिएको छ ।

डिजिटल नेपाल कार्यक्रम नेपाललाई सूचना प्रविधिको उपयोगमार्फत सामाजिक, आर्थिक वृद्धि हासिल गर्न सक्षम बनाउन तयार गरिएको हो । डिजिटल नेपालको अवधारणा हासिल गर्न डिजिटल आबद्धतालाई प्रमुख प्राथमिकतामा राख्नुपर्ने, सक्षम वित्तीय प्रणालीको विकासलाई सहजीकरण गर्नुपर्ने, निजीक्षेत्रको सहभागिता बढाउने, प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रमा प्रत्यक्ष विदेशी लगानी प्रोत्साहित गर्नुपर्ने तथा सरकारी कर्मचारीलाई डिजिटल सेवाका लागि तयार र सक्षम बनाउनुपर्ने आवश्यकता छ । इन्टरनेटको विस्तार र गुणस्तरीय पहुँचसहित सूचना प्रविधिको विकासमा उपयोग गर्न डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्कले विभिन्न अग्रसरताहरूको आवश्यकता औँल्याएको छ ।

डिजिटल अनुकूलनका लागि दक्ष जनशक्तिको विकास, प्रविधि र पूर्वाधारको विकास, इन्टरनेटको पहुँच हरेक नागरिकको मौलिक अधिकार, सेवाको विस्तार र गुणस्तर वृद्धिका लागि स्पेक्ट्रममा सुधार, देशभर फाइबर अप्टिकल नेटवर्कको विस्तार एवं डिजिटल शिक्षामा लगानी आवश्यक छ ।^६

त्यसैगरी, राष्ट्रिय ब्रोडब्याण्ड नीति, २०७१ ले देशभर ब्रोडब्याण्डको पहुँच र उपलब्धतालाई देशभर गुणस्तरीय बनाउने कुरामा जोड दिएको छ । त्यस्तै, विद्युतीय कारोकार ऐन, २०६७ ले विद्युतीय कारोबारलाई व्यवस्थित बनाउन खोजेको छ । साथै, गभर्नमेन्ट इन्टरप्राइजेज आर्किटेक्चर तथा नेपाल ई-गभर्नेन्स इन्टरअपरेबिलिटी फ्रेमवर्कले पनि नेपाललाई डिजिटलाइजेसनका लागि महत्त्वपूर्ण आधार सिर्जना गरेका छन् । डिजिटल प्रविधिले जनसमुदायका लागि सेवा सर्वसुलभ र सहज मात्र होइन, समग्र देशको आर्थिक वृद्धिलाई नै ठूलो योगदान दिने गरेको तथ्याङ्क छ । यसरी सरकारबाट जारी भएका कानुनी तथा नीतिगत दस्तावेजले नेपाललाई डिजिटलाइजेसन गर्न महत्त्वपूर्ण आधार निर्माण भएको छ । राष्ट्रिय सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति, २०७२ ले नेपाली समाजलाई द्रुत

4 World Bank Report (2016): Exploring the Relationship Between Broadband and Economic Growth, World Bank: Background Paper – Digital Dividends

5 Digital Nepal Framework, 2019: Unlocking Nepal's Growth Potential. The Ministry of Communication and Information Technology, Government of Nepal

6 Digital Nepal Framework, 2019: Unlocking Nepal's Growth Potential. The Ministry of Communication and Information Technology, Government of Nepal

रूपमा विकास भएको आईसीटी क्षेत्रको विकासलाई उपयोग गर्ने गरी ज्ञान तथा सूचनामा आधारित समाजको विकास गर्ने प्रयास गरेको छ ।
आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा मात्र सरकारले सूचना प्रविधि क्षेत्रलाई निरन्तरता दिँदै ' राष्ट्रिय साइबर सुरक्षा रणनीति, २०७८' स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । त्यसैगरी, राष्ट्रिय सूचना प्रविधि विकास समिति गठन (तेस्रो संशोधन) आदेश, २०७८ र सरकारी कार्यालयको वेबसाइट निर्माण तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७८ स्वीकृत भएको तथा नागरिक एप सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७८ एवं फाइभ जीलगायत नयाँ प्रविधिसम्बन्धी कार्यविधि, २०७८ जारी भई सञ्चालनमा आइसकेका छन् ।

आर्थिक वर्ष २०८१/०८२ को बजेटमा कर्णाली प्रदेश सरकारले समावेश गरेका कार्यक्रम र योजनाहरू

- उद्यमशील सोच र क्षमता भएका प्रतिभावान् युवाहरूलाई नयाँ उद्यम व्यवसायप्रति आकर्षण गर्न स्टार्टअप इकोसिस्टम विकासका लागि आवश्यक नीति, मापदण्ड तथा प्रोत्साहनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी संस्थागत गर्दै लगिने छ ।
- इ-हेल्थ सेवा, टेलिमेडिसिन, विशेषज्ञ सेवा, अस्पताल एवम् प्रयोगशाला सुदृढीकरण र निरन्तरताका लागि रु. ७ करोड विनियोजन गरेको छ ।
- विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आधारित शिक्षण सिकाइको सुविधा विस्तार गर्न मुख्यमन्त्री डिजिटल शिक्षा सिकाइ कार्यक्रमका लागि रु. १० करोड रकम विनियोजन गरेको छ ।
- प्रदेश तथा स्थानीय तहसँग सम्बन्धित सूचना प्रविधि सम्बन्धी एप्स तथा सफ्टवेयर निर्माण गर्न पूर्व आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयको सहमति लिने व्यवस्था मिलाएको छ । प्रदेश सरकारका अत्यावश्यक र महत्त्वपूर्ण सवेदनशील सामग्री छपाईका लागि प्रदेश मुद्रण इकाइ स्थापनाका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छ ।

आर्थिक वर्ष २०८१/०८२ को बजेटमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी कार्यक्रम र योजनाहरु

- नेपाललाई सूचना प्रविधि हबको रूपमा विकास गरिनेछ । सूचना प्रविधि क्षेत्रमा १० वर्षमा रु. ३० खर्बको निर्यात गर्ने र ५ लाख प्रत्यक्ष तथा १० लाख अप्रत्यक्ष रोजगारी सिर्जना गर्ने लक्ष्यसहित आगामी आर्थिक वर्षलाई सूचना प्रविधि दशकको प्रस्थान वर्षको रूपमा अगाडि बढाइनेछ । सूचना प्रविधिलाई अर्थतन्त्रको सम्बाहक क्षेत्रको रूपमा स्थापित गरिनेछ । सूचना प्रविधिका नवीनतम प्रविधि अवलम्बन गर्न कानूनी आधार तयार गरिनेछ । कृत्रिम बौद्धिकताको विकास, प्रवर्धन र नियमनको व्यवस्था गरिनेछ ।
- सूचना प्रविधि क्षेत्रमा नीतिगत स्थायित्व सहित उच्च गतिको भरपर्दो र किफायती इन्टरनेट सेवा, डाटा सुरक्षा र बौद्धिक सम्पत्ति संरक्षण प्रदान गरिनेछ । डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्क परिमार्जन गरी सोको कार्यान्वयन र अनुगमन गर्न संस्थागत व्यवस्था गरिनेछ । यस आयोजनाको लागि रु. ५९ करोड विनियोजन गरेको छु ।
- काठमाडौं उपत्यका र बुटवलमा उपलब्ध सरकारी तथा निजी भवन समेत उपयोग गरी उच्च गतिको इन्टरनेट, विद्युत, सुरक्षा लगायतका पूर्वाधार सहित सूचना प्रविधि पार्क सञ्चालनको काम अगाडि बढाइनेछ । यस्तो पार्कमा तीन वर्षका लागि वर्क स्टेसन सञ्चालन गर्न निःशुल्क स्थान उपलब्ध गराइनेछ ।
- सार्वजनिक निजी साझेदारीमा अत्याधुनिक सूचना प्रविधि हब सञ्चालनका लागि काठमाडौंको डिल्लीबजारस्थित चारखालमा बहुतले संरचना निर्माण गरिनेछ । ललितपुरको खुमलटारमा ज्ञान पार्क स्थापना गर्न रु. १७ करोड विनियोजन गरेको छु ।
- स्वदेशमा उत्पादित सफ्टवेयरलाई प्राथमिकता दिई सार्वजनिक निकायले उपयोग गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । सरकारी डाटा सेन्टरको स्तरोन्नति गरिनेछ । निजी क्षेत्रबाट सञ्चालन हुने डाटा सेन्टरको लागि मापदण्ड तयार गरिनेछ । विद्युतीय तथ्याङ्कको भण्डारण, सुरक्षा र उपयोगलाई व्यवस्थित र भरपर्दो बनाइनेछ । सूचना प्रविधि विषयमा स्नातक र स्नातकोत्तर तहमा अध्ययन गरिरहेका युवालाई सूचना प्रविधि सम्बद्ध उद्योगमा इन्टर्न गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- सबै वडा केन्द्र, सामुदायिक विद्यालय र स्वास्थ्य संस्थामा ब्रोडब्याण्ड इन्टरनेट सेवा पुर्याइनेछ । डिजिटल डिभाइड कम गर्न पिछडिएको वर्ग, क्षेत्र, महिला र समुदायको सूचना प्रविधिमा पहुँच विस्तार गरिनेछ ।
- बुटवल-भैरहवा कोणमा धार्मिक पर्यटन, डाटा सेन्टर तथा सूचना प्रविधिसम्बन्धी संस्था विकासका लागि निजी क्षेत्रको सहकार्यमा आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।
- उद्यममा युवा सहभागिता बढाउन स्टार्ट अप र नवप्रवर्तनका लागि इकोसिस्टम विकास गरी उद्यमशील वातावरण सिर्जना गरिनेछ । स्टार्ट अप उद्यमीलाई सहजीकरण र नियमन गर्न स्टार्ट अप बोर्ड गठन गरिनेछ । स्टार्ट अप उद्यमीको वित्तीय आवश्यकता सम्बोधन गर्न रु. १ अर्ब को नेपाल स्टार्टअप कोष खडा गरेको छु ।
- युवाको उद्यमशील सोचलाई व्यवसायमा रुपान्तरण गर्न प्रत्येक प्रदेशमा विजिनेस इन्क्यूबेसन सेण्टर सञ्चालन गरिनेछ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट प्रवाह हुने कर्जालाई नवप्रवर्तनमा प्रवाह गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ । विभिन्न सम्भौतित कोषको रकम प्राइभेट इक्विटी फण्ड र भेञ्चर क्यापिटल फण्डका धितोपत्र एकाइमा लगानी गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- विदेशको आम्दानी स्वदेशमा लगानी अन्तर्गत गैरआवासीय नेपालीको पुँजी, प्रविधि र सीपलाई मातृभूमिसँग जोड्न जन्मस्थलमा गैरआवासीय नेपाली अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।
- हुलाक सेवालालाई पुनर्संरचना गरी विद्युतीय व्यापारको हबको रूपमा विकास गरिनेछ ।
- वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका नागरिकको ज्ञान, सीप र पुँजी मार्फत उद्यमशीलता प्रवर्धन गर्न रिटर्नी उद्यमशीलता कार्यक्रम सञ्चालन गरी कम्तीमा एक लाख रिटर्नीलाई स्वरोजगार बनाइनेछ ।
- भूमि प्रशासन सम्बन्धी अभिलेखलाई डिजिटाइज गरी जग्गाधनीको पहुँच हुने व्यवस्था मिलाइनेछ । बैंक, वित्तीय संस्था, सहकारी संघसंस्थाबाट पेश हुने रोकका तथा फुकुवासम्बन्धी कार्य पूर्ण रूपमा अनलाइन प्रणालीबाट सञ्चालन गरिनेछ ।
- आधुनिक प्रविधिमा आधारित नयाँ राष्ट्रिय नियन्त्रण विन्दु सञ्जाल स्थापना गरी परिशुद्ध नापनक्सा कार्य अगाडि बढाइनेछ । नाप नक्सा सम्बन्धी कार्यलाई थप व्यवस्थित र प्रविधियुक्त बनाइनेछ ।
- सामाजिक सञ्जाल तथा डिजिटल प्लेटफर्मको प्रयोगलाई मर्यादित र व्यवस्थित बनाइनेछ । डिजिटल प्लेटफर्म मार्फत गरिने विज्ञापन नियमन गरिनेछ ।
- सीपमूलक र प्राविधिक शिक्षा विस्तार गरी रोजगारीको अवसर सिर्जना गरिनेछ । उच्च शिक्षालाई अनुसन्धानमूलक, नवप्रवर्तनमुखी र व्यावसायिक बनाइनेछ ।
- नेपाली समाजको मौलिकता र मूल्य मान्यता भल्काउने विभिन्न समुदायका कथनलाई बालबच्चासँग सुन्ने, हेर्ने र पढ्ने सामग्री बनाई टेलिभिजन, रेडियो तथा सामाजिक सञ्जाल मार्फत नेपाली र अन्य मातृभाषामा प्रसारण गरिनेछ ।
- अनुसन्धान र नवप्रवर्तनबाट सिर्जित ज्ञान र बौद्धिक सम्पत्तिको संरक्षण गर्दै स्टार्ट अप मार्फत मिनिमल भाएबल प्रोडक्ट सम्म पुर्याउने व्यवस्था मिलाइनेछ । स्टार्ट अप उद्यमीसँगको सहकार्यमा विद्यालयको पूर्वाधार प्रयोग गरी बाह्य कक्षा उत्तीर्ण विद्यार्थीलाई सीप र रोजगारीमा आवद्ध गरिनेछ । इण्डिष्ट्रि-एकेडेमिया इन्टरफेस आयोजना गरी व्यवसायिक सीपलाई श्रम बजारसँग आवद्ध गर्दै लगिनेछ । उद्यमशीलता प्रवर्धन गर्न त्रिभुवन विश्वविद्यालय, निजी क्षेत्र र स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
- चिकित्सा शिक्षा, कृषि, इन्जिनियरिङ, सूचना प्रविधि लगायतका उच्च शिक्षा अध्ययनका लागि चक्रीय कोष मार्फत सहूलियपूर्ण शैक्षिक कर्जा उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
- कृषि, इन्जिनियरिङ, सूचना प्रविधि, स्वास्थ्य सेवा लगायतमा जनशक्तिको आपूर्ति सुनिश्चित गर्न जनशक्तिको प्रक्षेपण गरी

शिक्षण संस्थालाई प्रदान गरिएको कोटामा पुनरावलोकन गरिनेछ ।

- त्रिभुवन विश्वविद्यालयलाई उत्कृष्ट प्राज्ञिक केन्द्रको रूपमा विकास गरिनेछ । विश्वविद्यालयका अनुसन्धान केन्द्रलाई ज्ञान र प्रविधि हस्तान्तरण गर्ने सम्वाहकको रूपमा विकास गरिनेछ ।
- स्वास्थ्य, शिक्षा, पर्यटन, कृषि, सूचना प्रविधि क्षेत्रका एक हजार युवालाई फेलोसीप प्रदान गरिनेछ । फेलोसीप प्रदान गर्न निजी क्षेत्रलाई समेत प्रोत्साहन गरिनेछ । युवामा उद्यमशीलता प्रवर्धन गर्न कर्जाको सहज र सरल पहुँच पुर्याइनेछ ।
- आधुनिक प्रविधिसँग जोडिएको ई-स्पोर्ट्सको अन्तर्राष्ट्रिय प्रतियोगिता आयोजना गरिनेछ ।
- सबै नेपाली नागरिकलाई क्रमशः राष्ट्रिय परिचयपत्र उपलब्ध गराइनेछ । राष्ट्रिय परिचयपत्रलाई राज्यबाट प्रवाह हुने सेवा सुविधासँग आवद्ध गर्दै लगिनेछ । राहदानी, सामाजिक सुरक्षा, व्यक्तिगत घटना दर्ता र स्थायी लेखा नम्बरलाई राष्ट्रिय परिचयपत्रसँग आवद्ध गरिनेछ । भूमि व्यवस्था, सवारी दर्ता तथा नवीकरण, चालक अनुमति पत्र, बैकिङ, निवृत्तभरण व्यवस्थापन र स्वास्थ्य बीमालाई क्रमशः राष्ट्रिय परिचयपत्रमा आवद्ध गरिनेछ ।
- काठमाडौं उपत्यका भित्रका व्यस्त ४४ वटा चोकमा स्मार्ट ट्राफिक लाइट जडान गरिनेछ ।
- यातायात व्यवस्थापनमा डिजिटल प्रणाली लागू गरी सार्वजनिक यातायात सेवालाई सर्वसुलभ, सुरक्षित, भरपर्दो र पहुँचयोग्य बनाइनेछ । दिगो तथा वातावरण मैत्री यातायात प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
- न्याय प्रणालीलाई छिटोछरितो, प्रभावकारी, अनुमानयोग्य र पहुँचयुक्त बनाउन सूचना प्रविधिको उपयोग गरिनेछ ।
- अध्यागमन प्रणाली डिजिटलाइज्ड गरी अत्याधुनिक बनाइनेछ । अनलाइन मार्फत ई-भिसाको लागि आवेदन दिन सक्ने प्रणाली लागू गरिनेछ ।
- अनुसन्धान र विकासमा संलग्न संस्थामा लगानी वृद्धि गर्दै लगिनेछ । वार्षिक पुँजीगत बजेटको एक प्रतिशत रकम अनुसन्धान र विकासमा छुट्याउने व्यवस्था मिलाएको छु । आगामी आर्थिक वर्ष रु. १ अर्बको अनुसन्धान र विकास कोष स्थापना गरिनेछ ।
- दुर्गम एवं ग्रामीण क्षेत्रमा बैकिङ सेवा प्रदान गर्न डिजिटल बैकिङ, घुम्ती बैकिङ र मोबाइल बैकिङ सेवालाई सघन रूपमा उपयोग गर्दै लगिनेछ ।
- सार्वजनिक क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गरी सेवा प्रवाहलाई थप सुदृढ गरिनेछ । ई-गभर्नेन्सको माध्यमबाट सार्वजनिक सेवालाई मुहाररहित, कागजरहित र सम्पर्करहित बनाई गुणस्तर अभिवृद्धि गरिनेछ ।
- सूचना प्रविधि उद्योगले आफ्नो नाफा पुँजीकरण गरेमा लाग्ने लाभांश करमा छुट दिने व्यवस्था मिलाएको छु ।
- मूल्य अभिवृद्धि करमा दर्ता भएका सबै करदाताले क्रमशः अनिवार्य : रूपमा विद्युतीय प्रणालीबाट विजक जारी गर्नपर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ । वार्षिक रु. २५ करोड भन्दा बढीको कारोबार गर्ने सबै करदाताको कारोवारलाई केन्द्रीय विजक अनुगमन प्रणालीमा आवद्ध गरिनेछ ।
- उपभोक्तालाई विलिड प्रणालीमा आकर्षित गर्न डिजिटल माध्यमबाट भुक्तानी गरिएको मूल्य अभिवृद्धि करको १० प्रतिशत रकम उपभोक्तालाई फिर्ता दिने व्यवस्थाको कार्यान्वयनमा

देखिएका समस्या समाधान गरी आगामी साउनदेखि प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

- सबै सरकारी निकायले स्थायी लेखा नम्बर लिई विद्युतीय माध्यमबाट अग्रिम कर कट्टीको विवरण दिनुपर्ने व्यवस्थालाई अनिवार्य गरिनेछ । स्थानीय तहसँग समन्वय र सहकार्य गरी एकीकृत रूपमा करदाता दर्ता गर्ने र करका विवरण सङ्कलन गर्ने कार्यमा सहयोग आदान प्रदान गर्न सूचना प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
- करदाताले बुझाउनुपर्ने विवरण बुझाएको र कर बक्यौता नरहेको अवस्थामा करदाता स्वयंले क्यूआर कोड सहितको कर चुक्ता प्रमाणपत्र प्राप्त गर्न सक्ने प्रणालीको विकास गरिनेछ । व्यावसायिक कारोबारको भुक्तानी विद्युतीय माध्यम वा क्यूआर कोड मार्फत गर्दा व्यावसायिक खातामा भुक्तानी गर्नपर्ने कानूनी व्यवस्था गरेको छु ।
- करपरीक्षण तथा अनुसन्धानलाई स्वच्छ, पारदर्शी र आधुनिक बनाउन ई-एसिसमेन्ट तथा फेसलेस अडिट लागू गरिनेछ ।
- करदाता र कर प्रशासनले प्रयोग गर्ने सूचना प्रविधि प्रणालीबीच अन्तरआवद्धता कायम गरी करदाता पोर्टलबाट दाखिला हुने सबै विवरण एपिआई मार्फत समेत दाखिला गर्न सक्ने गरी विभागको प्रणालीमा परिमार्जन गरिनेछ ।
- राजस्व प्रशासनबाट प्रदान हुने सेवालार्इ पेपरलेस, फेसलेस र कन्ट्याक्टलेस बनाउन र करसम्बन्धी सूचना विश्लेषण गर्न कृत्रिम बुद्धिकताको प्रयोग गरिनेछ । सूचना प्रविधिमा आधारित भन्सार प्रणाली विकासका लागि अंकटाइसँग सहकार्य गरिनेछ ।
- भन्सार कार्यालयलाई मेटल डिटेक्टर, एक्सरे, ब्यागेज स्क्यानर र भेहिकल स्क्यानर
- लगायतका उपकरण जडान गरी आधुनिक प्रविधियुक्त बनाइनेछ । नेपाल राष्ट्रिय
- एकद्वार प्रणालीको कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाई एकीकृत प्रणाली मार्फत
- करदाताको व्यावसायिक समय र लागत घटाइनेछ । भन्सार प्रज्ञापन पत्रमा भन्सार
- अधिकृतको डिजिटल सिग्नेचर कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
- कर प्रशासनको कार्य प्रक्रिया सरलीकरण गर्न र करदाताको कर परिपालना सहज बनाउन विजनेस प्रोसेस रि-इन्जिनियरिङको आधारमा सेवा प्रवाहलाई सरल, सहज, भरपर्दो र विश्वासनीय बनाइनेछ । कर सूचना प्रणालीमा भण्डारण भएका तथ्याङ्कलाई भरपर्दो र प्रभावकारी बनाउन नियमित रूपमा प्रणाली अडिट गरिनेछ ।
- केन्द्रीय विजक अनुगमन प्रणाली, आशिकुडा प्रणाली, भिसिटिएस सूचना प्रणाली, भूमि व्यवस्थापन तथा अभिलेख सूचना प्रणालीबीच अन्तर गरी कायम आवद्धता- एकीकृत करदाता सूचना प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
- इ-मार्केट पोर्टल तयार गरी पोर्टलमा सूचीकृत वस्तु तथा सेवा सिधै वार्ताद्वारा खरिद गर्न सकिने व्यवस्था गरिनेछ । योग्यता मूल्याङ्कन गर्न नपर्ने तोकिएको मूल्य सीमासम्मको खरिद सूचना प्रणालीमा नै रिभर्स अक्सनका माध्यमबाट योग्य प्रस्तावक छनौट गरी खरिद गर्न सकिने लगायतका विषय समावेश गरी सार्वजनिक खरिद कानून संशोधन गरिनेछ ।
- विद्युतीय खरिद प्रणालीलाई सुदृढ गरी निर्माण व्यवसायी र परामर्शदाताको विवरण एकीकृत रूपमा प्राप्त गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

डिजिटल प्रदेश परिदृश्य

कर्णाली प्रदेश

परिचय

पूर्वमा धवलागिरी हिमालदेखि पश्चिममा व्यास हिमालबीचको हिमाली भूभाग कर्णाली प्रदेशले ओगटेको छ। यस प्रदेशको पूर्वतर्फ गण्डकी प्रदेश र पश्चिममा सुदूरपश्चिम प्रदेश पर्दछ। यसैगरी उत्तरतर्फ छिमेकी चीनको तिब्बत र दक्षिणतर्फ लुम्बिनी प्रदेश पर्दछ। यस प्रदेशमा हुम्ला, मुगु, जुम्ला, डोल्पा, कालीकोट, दैलेख, जाजरकोट, रुकुम (पश्चिम), सुर्खेत र सल्यान गरी १० जिल्ला छन्। जिल्लाहरूको नाम प्रदेश भित्तका नदी तथा सहायक नदीहरूको नामले राखिएको छ। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ सालको जनगणनाअनुसार यस प्रदेशमा अन्य प्रदेशको तुलनामा सबैभन्दा कम जनसंख्या छ।

तालिका : प्रदेश झलक

नाम	कर्णाली प्रदेश
राजधानी	बीरेन्द्रनगर, सुर्खेत
जनसंख्या	जनगणना २०७८ अनुसार १६ लाख ८८ हजार ४१२ (कुल जनसंख्याको ५ दशमलव ७९ प्रतिशत)
क्षेत्रफल	२७ हजार ९ सय ९४ वर्ग किलोमिटर
स्थानीय तह	२५ नगरपालिका र ५४ गाउँपालिका गरी ७९ स्थानीय तह तथा तिनीहरूका ७१८ वडा
जिडिपीमा प्रदेशको हिस्सा	४.१ प्रतिशत अर्थात २ खर्ब २१ अर्ब ५२ करोड
राष्ट्रिय सुशासनको सुचांक	आर्थिक वर्ष २०७७/०७८ मा राष्ट्रिय औसतमा ५८.८९ रहेकोमा कर्णाली प्रदेशको ५८.८६ प्रतिशत
साक्षरता	७६.१ प्रतिशत
इन्टरनेटको पहुँच	२०.३ प्रतिशत

स्रोत: राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालय र स्थानीय तहको सूचना प्रविधि क्षमताको लेखाजोखा गरी तयार गरिएको मूल्यांकन प्रतिवेदन, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, <https://mofaga.gov.np/news-notice/2572>,

राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालय

डिजिटल कर्णाली प्रदेशको अवधारणा

प्रदेशले विगत केही वर्षदेखि सूचनाप्रविधिलाई प्राथमिकता दिई डिजिटल प्रदेशको अवधारणा अघि सारेको छ। विकासका दृष्टिकोणले निकै पछाडि रहेको कर्णाली प्रदेशले संघीय सरकारको डिजिटल नेपाल निर्माणको लक्ष्यमा योगदान गर्न 'डिजिटल कर्णाली' अवधारणा मार्फत सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा विभिन्न प्रयास थालनी गरेको छ। सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको उपयोग गर्दा हुने लाभ तथा प्रतिफललाई ध्यानमा राखी प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट प्रवाह हुने सेवालालाई डिजिटलाइज्ड गर्दै लैजाने र नागरिकलाई सहज सेवा दिने नीतिअनुरूप डिजिटल कर्णाली प्रदेशको अवधारणा ल्याइएको हो। प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को नीति तथा कार्यक्रममा घोषणा गरिएबमोजिम कर्णालीलाई डिजिटल प्रदेश बनाउन योजनाबद्ध ढंगबाट आधारहरू निर्माण गरी प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्रको एउटा गाउँपालिका र नगरपालिकाका प्रमुख सहरलाई डिजिटल सहरको रूपमा विकास गर्ने नीतिबमोजिम सरकारी कार्यालयले दिने सेवालालाई डिजिटलाइज गर्दै लगेरहेको छ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा नागरिकको पहुँच पुर्याउन सबै स्थानीय तहलाई वाईफाई जोनमा रूपान्तरण गर्ने नीतिबमोजिम अहिलेसम्ममा प्रदेशका १३० स्थानीय कार्यालयमा वाईफाईको पहुँच पुर्याइएको छ। १५ वटा सार्वजनिक स्थलमा फ्री वाईफाईको सुविधा पुगेको छ। यो प्रदेशमा सरकारका कामकारबाही वेबसाइटमार्फत व्यवस्थित रूपमा सार्वजनिक गर्ने व्यवस्थाअनुरूप मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, मन्त्रालयहरू, प्रदेश लोकसेवा आयोग, प्रदेश योजना आयोग, निर्देशनालय, अन्य कार्यालयहरू तथा स्थानीय तहको छुट्टाछुट्टै वेबसाइट सञ्चालनमा छन्।

सरकारी नीतिगत तथा संस्थागत सक्षमताहरू

प्रदेश सरकारले आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को नीति तथा कार्यक्रममा डिजिटल प्रदेश निर्माणको योजना अघि सारेको छ। नीति तथा कार्यक्रममार्फत कर्णाली सार्वजनिक शिक्षा सुधार अभियान सञ्चालन गरिने तथा अभियानमार्फत वीरेन्द्रनगरमा डिजिटल शिक्षण केन्द्र स्थापना गरिने, डिजिटल कर्णालीको गुरुयोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याइने घोषणा गरिएको छ। प्रदेश सरकार मातहतका निकायहरूमा सूचना प्रविधिमा आधारित स्वचालित कार्य प्रणालीमार्फत सेवा

प्रवाह गर्ने व्यवस्था कार्यन्वय गर्दै लैजाने नीति लिइएको छ । सूचना प्रविधिमा आधारित स्वचालित कार्य प्रणालीमार्फत सेवा प्रवाहमा असल अभ्यास गर्ने उत्कृष्ट नमूना कार्यालयलाई पुरस्कृत गर्ने घोषणा पनि प्रदेश सरकारको आर्थिक वर्ष २०७८/७९ को नीति तथा कार्यक्रममा गरेको थियो ।

कर्णालीलाई डिजिटल प्रदेश बनाउन योजनाबद्ध ढंगले आधारहरू निर्माण गर्ने नीति अनुरूप आ.व. २०७५/७६ देखि प्रत्येक निर्वाचन क्षेत्रको एउटा गाउँपालिका र नगरपालिकाको क्षेत्र सहित प्रमुख सहरलाई डिजिटल सहरको रूपमा विकास गर्ने नीति लिएको छ । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा नागरिकको पहुँच सुनिश्चित गर्न सबै स्थानीय तहलाई वाइफाई जोनमा रूपान्तरण गर्ने नीति रहेको छ

कर्णालीको आगामी आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेटमा सूचना प्रविधि

कर्णाली प्रदेशले आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को बजेटमा सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धित दर्जनौँ कार्यक्रम समावेश गरिएको छ । प्रविधिमैत्री, गुणस्तरीय र जीवनउपयोगी ज्ञानका लागि उच्च शिक्षामा लगानी गर्ने, कृषिको आधुनिकीकरण मार्फत उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने, बेरोजगार युवालाई नव प्रवर्तनमा आधारित उत्पादनमुलक उद्योग तथा व्यवसाय सञ्चालनका लागि सीप नक्साङ्कन गरी आवश्यक ज्ञान, सीप तालिम, प्रविधि र वित्तीय पहुँचको व्यवस्था मिलाउने कार्यक्रम बजेटमा राखिएको छ ।

त्यस्तै टेलिफोन टावरमा नियमित विद्युत आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउने, कर्णाली सार्वजनिक शिक्षा सुधार अन्तर्गत सामुदायिक विद्यालयको प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोगशाला, इ-लर्निङ शिक्षण सिकाइ केन्द्र तथा विद्यालय व्यवस्थापन प्रणाली स्थापना गर्न १४ करोड रुपैयाँ बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

विद्यालयमा सूचना प्रविधि प्रयोगशाला, इ लाइब्रेरी लगायत पूर्वाधारका लागि पनि कर्णाली प्रदेश सरकारले आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छ । प्रविधि मैत्री शिक्षण सिकाइलाई प्रोत्साहन तथा प्रवर्द्धन गर्न जनशक्ति उत्पादनलाई कर्णाली सरकारले प्राथमिकता दिएको छ ।

प्रदेशभित्र दक्ष र प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्न छोरी बुहारी छालवृत्ति, सिमान्तकृत छालवृत्तिको लागि बजेट विनियोजन गरिएको छ ।

त्यस्तै विपद पूर्व सूचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न जानकारी मुलक सन्देश सम्प्रेषण गरी विपदलाई प्रभावकारी रूपमा व्यवस्थापन गर्न प्रदेशका सबै सरकारी कार्यालयका साइनबोर्डमा जीपीएस लोकेसन राख्न पनि सरकारले पहल गर्ने बजेटले घोषणा गरेको छ ।

त्यस्तै साइबर अपराध नियन्त्रण गरि साइबर जोखिम न्युनिकरण गर्न प्रदेश साइबर ब्युरो स्थापना गर्न पहल गर्ने, प्रदेश स्तरमा तारयुक्त र ताररहित ब्रोडब्यान्ड पूर्वाधारको व्यवस्थापन तथा नियमन गर्ने व्यवस्था गर्ने, प्रदेशका मुख्य सीमानाकामा डिजिटल गेट जडान गर्ने, प्रदेशभित्र सुरक्षा योजनामा नविनतम प्रविधिको उपयोग गरी प्रभावकारी सुरक्षा व्यवस्थापन गर्न एप्लीकेशन निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने लगायतका कार्यक्रम कर्णाली प्रदेश सरकारले ल्याएको छ ।

त्यस्तै प्रदेश तथा स्थानीयतह सँग सम्बन्धित सूचना प्रविधि सम्बन्धी एप्स तथा सफ्टवेयर निर्माण गर्नपूर्व आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयको पूर्व सहमति लिनुपर्ने, सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई सर्वसुलभ, छरितो र प्रविधि मैत्री बनाउने, प्रदेश सरकारका कर्मचारीको व्यक्तिगत सूचना प्रणाली विकास गरि अभिलेख अध्यावधिक गर्ने कार्यक्रम पनि कर्णाली प्रदेशको बजेटमा समावेश गरिएको छ ।

सूचना प्रविधिमा प्रदेशका पहलहरू

कर्णाली प्रदेशमा सूचनाप्रविधिका पहलहरूअन्तर्गत डिजिटल कर्णाली प्रदेशको अवधारणा, ई-गभर्नेन्स मास्टर प्लान मस्यौदा तयार र सूचना प्रविधि सहजकर्ताको सेवा करारसम्बन्धी कार्यविधिलगायत छन् । प्रदेश सरकारका संयन्त्रहरूको वेबसाइट निर्माण गरिएका छन् । कर्मचारी सूचना प्रणाली मुख्यमन्त्री रोजगार कार्यक्रमअन्तर्गत रोजगार व्यवस्थापन सूचना प्रणाली निर्माणको काम चलिरहेको छ । प्रदेश लोकसेवा आयोगले अनलाइनमार्फत आवेदन संकलन गर्दै आएको भने बजेट अनुगमन प्रणाली कार्यान्वयनमा रहेको छ । प्रदेश कार्यलयहरूमा ई-हाजिरीको व्यवस्था र हेलेो मुख्यमन्त्री कार्यक्रमका लागि अनलाइन पोर्टलको व्यवस्था गरिएको छ ।

ई-गभर्नेन्स गुरुयोजना: प्रदेश सरकारले कर्णालीलाई डिजिटल प्रदेश बनाउने लक्ष्य पूरा गर्ने उद्देश्यले सूचना तथा सञ्चार प्रविधिसम्बन्धी नीति तथा डिजिटल गुरुयोजना बनाएको छ । सरकारी सेवालालाई डिजिटलाइज गरी सेवा प्रवाहलाई सहज, गुणस्तरीय र पारदर्शी बनाउन गुरुयोजनामार्फत विभिन्न कार्यक्रमहरू अगाडि बढाएको छ ।

सूचना प्रविधि सहजकर्ताको सेवा करारसम्बन्धी कार्यविधि, २०७८: प्रदेश सरकारले सूचना प्रविधि सहजकर्ताको सेवा करारसम्बन्धी कार्यविधि, २०७८ निर्माण गरी लागू गरेको छ । प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रमका निम्ति सूचना प्रविधि सहजकर्ताको नियुक्ति प्रक्रियाका लागि यो कार्यविधि निर्माण गरिएको हो । प्रदेश सरकारको स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम, प्रदेश कार्यक्रम कार्यान्वयन इकाइमार्फत खुला प्रतिस्पर्धाबाट सूचना प्रविधि सहजकर्ता नियुक्त गर्ने गरिएको छ ।

वेबसाइट: प्रदेश सरकारले मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय एवं विभागीय मन्त्रालयहरू, विभाग र निर्देशनालयको वेबसाइट निर्माण गरी सञ्चालनमा ल्याएको छ । प्रदेश सरकारबारेको सम्पूर्ण जानकारी तथा भएका महत्वपूर्ण निर्णयलगायतका विषयवस्तु यिनै वेबसाइटमार्फत सार्वजनिक गर्ने गरिएको छ ।

कर्मचारी सूचना प्रणाली: प्रदेशमा कार्यरत सम्पूर्ण कर्मचारीको सूचना सहितको पिआइएस प्रणाली लागू गरिएको छ । कर्मचारीको सरुवा-बढुवामा एकरूपता ल्याउने उद्देश्यले कर्मचारी सूचना प्रणाली कार्यान्वयनमा ल्याइएको हो । यो प्रणालीमा कर्मचारीको पद विवरण, तह विवरण, सेवा विवरण, समूह, जिल्लालगायतका विवरण प्रणालीमा राखिएको छ ।

मुख्यमन्त्री रोजगार कार्यक्रम: प्रदेश सरकारले आधिक वर्ष २०७५/७६ देखि बेरोजगार तथा कोरोना (कोभिड-१९) महामारीबाट प्रभावित युवालाई लक्षित गरी मुख्यमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सञ्चालन गरेको छ । युवालाई स्थानीय स्तरमै रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्ने उद्देश्यले आय-आर्जनका क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सामुदायिक पूर्वाधार निर्माण कार्यमा संलग्न गराई गरिबी निवारणमा योगदान पुर्याउन कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । मुख्यमन्त्री रोजगार कार्यक्रमका लागि अनलाइन प्रणालीमार्फत योजनाहरूको संकलन तथा छनोट गर्ने गरिएको छ ।

प्रदेश लोक सेवा आयोगमा अनलाइन आवेदन: प्रदेश सरकारअन्तर्गतको प्रदेश लोकसेवा आयोगले आवश्यक कर्मचारीको पदपूर्तिका लागि माग्ने आवेदन अनलाइनबाट दिन सकिने व्यवस्था छ । प्रदेश निजामती सेवा, स्थानीय सरकारी सेवा, प्रदेश प्रहरी सेवा, प्रदेश अनुसन्धान ब्यूरोलगायतको पदपूर्तिका लागि आह्वान हुने प्रतिस्पर्धामा सहभागी हुनेले अनलाइनबाटै आवेदन दिन सक्ने व्यवस्था गरिएको हो । कर्मचारीको पदपूर्तिका लागि सूचना प्रविधिको उपयोग हुँदा आयोगको कार्यालयमै पुगेर आवेदन दिने परम्पराको अन्त्य भएको छ

विद्युतीय हाजिरी: प्रदेश सरकारले सम्पूर्ण सरकारी कार्यालयमा कर्मचारीका लागि विद्युतीय हाजिरी (ई-अटन्डेन्स) गर्ने प्रावधान लागू गरेको छ । कर्मचारी कार्यालयमा उपस्थित हुँदा र कार्यालय समय सकिएपछि विद्युतीय हाजिरी उपकरणमा हुने गरेको छ ।

हेलो मुख्यमन्त्री योजना: कर्णाली प्रदेशको विकास, समृद्धि र सुशासनका लागि नागरिकको सहयोग एवं सहभागिता हुने गरी हेलो मुख्यमन्त्री कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको छ । प्रदेश सरकारकाले गर्ने सेवा प्रवाह र विकास निर्माणका काममा सम्बन्धमा नागरिकबाट आउने गुनासा, सिकायत र उजुरी गर्न हटलाइन टेलिफोन सेवा सञ्चालित छ । नागरिकले प्रदेशको हटलाइन टेलिफोन नम्बर १०९६ मा सम्पर्क गरी गुनासा तथा उजुरी टिपाउन सक्ने व्यवस्था मिलाइएको छ । यो नम्बरमा फोनबाट सम्पर्क गर्दा शुल्क लाग्दैन । नागरिकको गुनासो सम्बोधन गर्नका लागि अनलाइन पोर्टल पनि सञ्चालनमा छ ।

संस्थागत संरचनाको अवस्था

यस प्रदेशले विगत केही वर्षदेखि सूचनाप्रविधिलाई प्राथमिकता दिन खोजेको देखिन्छ । संघीय सरकारको डिजिटल नेपाल निर्माणको लक्ष्यमा योगदान गर्न 'डिजिटल कर्णाली'को अवधारणा बनाएर सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा योजनाहरू अगाडि बढाएको छ । सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको उपयोगले हुने लाभका बारेमा प्रदेश सरकारले बुझेको छ । प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट प्रवाह हुने सेवालार्इ डिजिटलाइज्ड गर्दै लैजाने र नागरिकलाई सहज सेवा दिने नीतिअनुरूप डिजिटल कर्णाली प्रदेशको अवधारणा अघि सारिएको छ ।

तर उक्त योजनाहरूको कार्यान्वयन तथा नियमनका लागि प्रदेशमा मुख्यमन्त्रीको कार्यालयमात्रै छ । मुख्यमन्त्रीका कार्यालयको क्षेत्राधिकार सबै मन्त्रालय नियमनसहित आफैमा बढी क्षेत्राधिकार भएको निकाय हो ।

सोबाहेक सूचना प्रविधि हेर्ने गरी प्रदेशमा छुट्टै निकाय छैन । आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयले सूचना प्रविधि क्षेत्रसमेत हेर्नेगरी कार्यक्षेत्र तोकिएको छ । मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रमा दिगो र भरपर्दो शान्ति सुरक्षा व्यवस्था, विपद् व्यवस्थापन, जोखिम न्यूनीकरणलगायत छन् ।

सोसँगै सूचना प्रविधिको विकास, नयाँ स्थानीय प्रशासनको सञ्चालन, व्यवस्थापन र समन्वय गर्ने मन्त्रालयको लक्ष्य छ । मन्त्रालयअन्तर्गत २७ जना कर्मचारी छन् । सोमध्ये सूचना प्रविधि शाखामा कम्प्युटर टेक्रिसियनको रूपमा एक जनामात्रै कर्मचारी छन् ।

प्रदेशमा सूचना प्रविधि क्षेत्र नियमन गर्नेगरी छुट्टै निकाय नभएका कारण पनि प्रदेशले अघि बढाएको डिजिटल प्रदेशको अवधारणा कार्यान्वयनमा चुनौती देखिन्छन् । एउटा मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र आफैमा फराकिलो रहेको अवस्थामा सोहीअन्तर्गत सूचना प्रविधि पनि राखिएको छ । त्यसैमाथि कर्मचारी संख्या समेत न्युन हुँदा प्रदेशले अघि सारेको डिजिटल प्रदेशको अवधारणा कार्यान्वयन हुन सहज देखिदैन । डिजिटल प्रदेशको अवधारणा पूरा गर्न प्रदेश मन्त्रालय वा कुनै मन्त्रालयमातहत छुट्टै निकाय गठन गरी सोहीअनुसार दक्ष कर्मचारीको व्यवस्था गर्न आवश्यक छ ।

मानव संसाधन

कर्णाली प्रदेश राजधानी सुर्खेतमा केन्द्रीय क्याम्पस रहनेगरी मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय रहेको छ । उक्त विश्वविद्यालयमा हाल १२७ जना सूचना प्रविधिका विद्यार्थी अध्ययनरत छन् । यसअघि २७ जना विद्यार्थीले सो क्याम्पसबाट प्राविधिक शिक्षा लिइसकेका छन् । साथै तिभुवन विश्वविद्यालयका क्याम्पसहरू पनि यस प्रदेशमा छन् । प्रदेशभित्र सुर्खेतमै रहेका क्याम्पसहरूमा सूचनाप्रविधिसँग सम्बन्धी अध्यापन गरिँदै आएको छ । यहाँ निजी क्षेत्रका शिक्षालयमा पनि प्रविधिसम्बन्धी अध्यापन गराइँदै आएको छ । देशको दुर्गम मानिएको प्रदेशका शिक्षालयहरूमा प्रविधिसम्बन्धी अध्यापनको सुरुवात तथा चासो बढ्नुले यस क्षेत्रमा भविष्यमा सूचनाप्रविधिसम्बन्धी अध्यापन थप बढ्दैजाने आशा गर्न सकिन्छ ।

विश्वविद्यालय/शिक्षालय र विद्यार्थी विवरण

विश्वविद्यालय/शिक्षालयको नाम	कलेज/शिक्षालयको संख्या	विद्यार्थी संख्या
मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय	१	३३
त्रिभुवन विश्वविद्यालय	२	२००

कलेज/शिक्षालयका र विद्यार्थी विवरण

विश्वविद्यालय/शिक्षालयको नाम	कलेज/शिक्षालयको संख्या	विद्यार्थी संख्या
सुर्खेत मोडल कलेज	१	३०
साहारा क्याम्पस	१	१७०
केन्द्रीय क्याम्पस सुर्खेत	१	३३
बालकल्याण मावि पश्चिम रुकुम	!	२५ जना

प्राविधिक शिक्षालयतर्फ

शिक्षालयहरू (संख्यामा)	५
शिक्षालयमा अध्ययनरत (संख्यामा)	१३०

शिक्षालयहरू

क्रम संख्या	कलेजको नाम	संख्या
१	बालकल्याण मावि पश्चिम रुकुम	२५
	नेपाल राष्ट्रिय मावि	४७
	पञ्चकोशी पोलिटेक्निकल दैलेख	२७
	सरस्वती मावि सुर्खेत	२४
	बीरेन्द्र मावि पश्चिम रुकुम	७

स्रोत: विश्वविद्यालय अनुदान आयोग

डिजिटल पूर्वाधार

संघीय सरकारले महत्वाकांक्षी लक्ष्यसहित अघि सारेको मध्यपहाडी लोकमार्ग तथा ७७ जिल्ला सदरमुकाममा अष्टिकल फाइबर बिछ्याउने 'सूचनाको महामार्ग' परियोजना हाल कार्यान्वयनमा छ । यो परियोजना नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरण ग्रामीण दूरसञ्चार विकास कोषमार्फत अगाडी बढाइएको हो । कोषमार्फत प्याकेज ३ अन्तर्गत कर्णाली र सुदूरपश्चिम प्रदेशमा १९ सय ९२ किलोमिटर अष्टिकल फाइबर विस्तार गर्ने योजना रहेकोमा हालसम्म ३ सय ३० किलोमिटर मात्रै सम्पन्न भएको छ । अष्टिकल फाइबर बिछ्याउने काम नसकिएपछि राउटर राख्ने लगायतका काम पनि हुन सकेका छैनन् । मध्यपहाडी लोकमार्ग अन्तर्गत सूचना महामार्ग बनाउने कामले अपेक्षित गति लिन नसकेको कारण सूचना प्रविधिको उपयोग प्रभावित भएको छ ।

पछिल्लो आर्थिक सर्वेक्षणअनुसार कर्णाली प्रदेशका सबै ७९ वटै स्थानीय तह र सबै वडा कार्यालयमा इन्टरनेट पुगेको छ । त्यस्तै, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थामा पनि इन्टरनेट जडान गर्ने क्रम बढेको छ । हालसम्म ६०९ माध्यमिक विद्यालय र ४८२ स्वास्थ्य संस्थामा इन्टरनेट पुगेको छ । मोबाइल टावरको पहुँच राम्रो छ । ७९ आइटी ल्याब रहेका छन् । अझै धेरै विद्यालयमा आइटी ल्याब पुगेको देखिँदैन । सूचना महामार्ग निर्माण गर्ने परियोजनाको गति अपेक्षित छैन । यस प्रदेशमा ३ लाख ६६ हजार ३७ घरपरिवारमध्ये ल्याण्ड लाइन टेलिफोन टेलिफोन हुने घर परिवारको संख्या ६ हजार ८ सय १२ रहेको छ । त्यस्तै, सामान्य मोबाइल फोन हुने परिवार ३ लाख १ हजार १० र स्मार्ट मोबाइल फोन हुने २ लाख १३ हजार ७ सय ४९ घर परिवार छन् । यस्तै, कम्प्युटर वा ल्यापटप हुनेको संख्या २० हजार ४ सय ७० परिवार र इन्टरनेट प्रयोग गर्ने घर परिवारको संख्या ७४ हजार २ सय ३४ छन् ।

प्रदेशमा इन्टरनेटको पहुँच

इन्टरनेट पुगेको पालिका संख्या	७९
इन्टरनेट पुगेको वडा कार्यालय संख्या	७१८

स्रोत: आर्थिक सर्वेक्षण २०७९/८०

कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत ब्रोडब्याण्ड परियोजनाहरूको संक्षिप्त भौतिक प्रगति विवरण:

विवरणस्थानिय तहको कार्यालय

वडा कार्यालय	माध्यमिक विद्यालय	स्वास्थ्य संस्थाको संख्या	कुल
इन्टरनेट जडान सम्पन्न भएको	609	482	1985

स्रोत: नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरण

कर्णाली प्रदेशमा सामुदायिक आधारभूत विद्यालय अन्तर्गत ४१ स्थानीय तहहरूसँग १,०८० वटा विद्यालयहरूको लागि समझदारी पत्रमा हस्ताक्षर भइसकेको छ जसमा ९ स्थानिय तहहरूमा कार्य सम्पन्न भई २०१ वटा सामुदायिक आधारभूत विद्यालयहरूमा ब्रोडब्याण्ड इन्टरनेट सेवा जडान भएको ।

मध्यपहाडी लोकमार्ग तथा जिल्ला सदरमूकाम जोड्ने सूचना महामार्ग निर्माण गर्ने परियोजना अन्तर्गत प्याकेज ३ (कर्णाली प्रदेश र सुदूरपश्चिम प्रदेश)को प्रगति विवरण		
	निर्माण/जडान गर्नुपर्ने	हालसम्म निर्माण/जडान भईसकेको
अष्टिकल फाईबर	१,९९२ कि.मी.	३३० कि.मी.
DWDM	28	23
Core Router	56	46

स्रोत: नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरण

कर्णाली प्रदेशमा आधारभूत टेलिफोन सर्भिस प्रदायक कम्पनीहरूका मोबाइल टावरहरू

कर्णाली प्रदेशका विद्यालयमा आइटी ल्याब संख्या	७९
---	----

आधारभूत टेलिफोन सर्भिस कम्पनी नाम	मोबाइल टावर संख्या
नेपाल टेलिकम	४८६
एनसेल	४२२
स्मार्ट टेलिकम	८७

स्रोत: दूरसञ्चार प्राधिकरण

इन्टरनेट पहुँच भएका घर परिवार विवरण

इन्टरनेट पहुँचको घरपरिवार संख्या	७४,२३४
इन्टरनेट पहुँचको प्रतिशत	२०.३

स्रोत: राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालय, राष्ट्रिय जनगणना २०७८

आइटी ल्याब भएका विद्यालय संख्या र जिल्ला

क्रम संख्या	जिल्ला	विद्यालय संख्या
१	सुर्खेत	२
२	पश्चिम रुकुम	१
३	कुल	३

इन्टरमार्ग महामार्गको संरचना (जीआईएस/किलोमिटर)

मध्यपहाडी लोकमार्ग तथा जिल्ला सदरमूकाम जोड्ने सूचना महामार्ग निर्माण गर्ने परियोजना अन्तर्गत प्याकेज २ (गण्डकी प्रदेश र लुम्बिनी प्रदेश) को प्रगति विवरण

	निर्माण/जडान गर्नुपर्ने	हालसम्म निर्माण/जडान भईसकेको
अप्टिकल फाइबर	२,१६० कि.मी.	सर्वोच्च अदालत मा मुद्दा विचाराधीन रहेको
DWDM	२९	
Core Router	७३	

स्रोत: नेपाल दूरसञ्चार प्राधिकरण

परिवार संख्याको आधारमा आईसिटी पूर्वाधारको अवस्था

क्र. स.	स्थानीय तह	जिल्ला	ल्याण्डलाइन (टेलिफोन)	मोबाइल (साधारण)	मोबाइल (स्मार्ट)	कम्प्युटर/ल्यापटप	इन्टरनेट
१	डोल्पो बुद्ध गाउँपालिका	डोल्पा	3	412	205	5	3
२	शेफोक्सुन्डो गाउँपालिका	डोल्पा	4	657	233	2	5
३	जगदुल्ला गाउँपालिका	डोल्पा	0	506	362	7	4
४	मुङ्केचुला गाउँपालिका	डोल्पा	30	1079	490	35	19
५	त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका	डोल्पा	15	2008	786	124	145
६	ठूलीभेरी नगरपालिका	डोल्पा	235	1564	1236	139	352
७	काइके गाउँपालिका	डोल्पा	0	675	353	8	113

८	छार्का ताडसोड गाउँपालिका	डोल्पा	1	207	140	1	2
९	मुगुमकार्मारोग गाउँपालिका	मुगु	3	1183	1006	201	207
१०	छायँनाथ रारा नगरपालिका	मुगु	190	4251	2318	284	264
११	शोरू गाउँपालिका	मुगु	4	2179	1072	19	3
१२	खत्याड गाउँपालिका	मुगु	16	3143	1271	73	17
१३	चंखेली गाउँपालिका	हुम्ला	4	1075	495	119	118
१४	खर्पुनाथ गाउँपालिका	हुम्ला	2	1045	255	28	5
१५	सिमकोट गाउँपालिका	हुम्ला	183	2477	1677	220	253
१६	नाम्खा गाउँपालिका	हुम्ला	1	563	572	4	10
१७	सर्केगाड गाउँपालिका	हुम्ला	4	1729	731	33	4
१८	अदानचुली गाउँपालिका	हुम्ला	2	1358	425	25	6
१९	तान्जाकोट गाउँपालिका	हुम्ला	0	1028	312	16	1
२०	पातारासी गाउँपालिका	जुम्ला	72	2771	1973	79	17
२१	कनकासुन्दरी गाउँपालिका	जुम्ला	26	2435	1599	58	177
२२	सिंजा गाउँपालिका	जुम्ला	17	2136	1452	53	32
२३	चन्दननाथ नगरपालिका	जुम्ला	353	4297	3635	604	1380
२४	गुठीचौर गाउँपालिका	जुम्ला	18	2054	1006	55	181
२५	तातोपानी गाउँपालिका	जुम्ला	17	2673	1664	64	265
२६	तिला गाउँपालिका	जुम्ला	11	2483	1474	27	6
२७	हिमा गाउँपालिका	जुम्ला	5	1700	808	11	7
२८	पलाता गाउँपालिका	कालीकोट	6	2439	1584	65	217

२९	पचाल झरना गाउँपालिका	कालीकोट	22	2068	1369	43	135
३०	रास्कोट नगरपालिका	कालीकोट	16	2907	1245	67	242
३१	सान्नी लिवेणी गाउँपालिका	कालीकोट	76	2065	1036	50	419
३२	नरहरिनाथ गाउँपालिका	कालीकोट	17	3755	1641	68	847
३३	खाँडाचक्र नगरपालिका	कालीकोट	70	3467	2118	118	214
३४	तिलागुफा नगरपालिका	कालीकोट	12	2747	1127	30	15
३५	महावै गाउँपालिका	कालीकोट	3	1376	891	9	395
३६	शुभकालिका गाउँपालिका	कालीकोट	8	2441	1346	59	698
३७	नौमुले गाउँपालिका	दैलेख	10	3234	1641	76	65
३८	महाबु गाउँपालिका	दैलेख	148	3272	2237	233	719
३९	भैरवी गाउँपालिका	दैलेख	11	3498	2397	45	270
४०	ठाँटीकाँध गाउँपालिका	दैलेख	6	2605	1178	11	359
४१	आठबीस नगरपालिका	दैलेख	22	4876	3070	185	680
४२	चामुण्डा बिन्द्रासैनी	दैलेख	6	4126	2098	38	283
४३	दुल्लु नगरपालिका	दैलेख	60	7114	4368	127	836
४४	नारायण नगरपालिका	दैलेख	282	5362	4189	598	2125
४४	भवगतीमाइ गाउँपालिका	दैलेख	53	3153	1635	47	196
४५	डुङ्गेश्वर गाउँपालिका	दैलेख	20	3044	2210	96	690
४६	गुराँस गाउँपालिका	दैलेख	36	4133	2975	96	235
४७	बारेकोट गाउँपालिका	जाजरकोट	87	3402	2025	258	442
४८	कुसे गाउँपालिका	जाजरकोट	101	3240	1690	49	16

४९	जुनीचाँदे गाउँपालिका	जाजरकोट	1	3322	1811	26	42
५०	छेडागाड नगरपालिका	जाजरकोट	56	6185	3220	158	549
५१	शिवालय गाउँपालिका	जाजरकोट	4	2468	1894	66	500
५२	भेरी मालिका नगरपालिका	जाजरकोट	183	7392	4971	413	1859
५३	लिवेणी नलगाड नगरपालिका	जाजरकोट	27	5142	3397	155	1035
५४	आठबिसकोट नगरपालिका	रुकुम पश्चिम	305	7426	5748	671	1762
५५	सानिभेरी गाउँपालिका	रुकुमपश्चिम	28	3959	2802	194	989
५६	बाँफीकोट गाउँपालिका	रुकुमपश्चिम	46	5777	3039	178	105
५७	मुसीकोट नगरपालिका	रुकुमपश्चिम	305	7426	5748	671	1762
५८	लिवेणी गाउँपालिका	रुकुमपश्चिम	28	3959	2802	194	989
५९	चौरजहारी नगरपालिका	रुकुमपश्चिम	46	5777	3039	178	105
६०	दार्मा गाउँपालिका	सल्यान	38	3938	2659	78	361
६१	कुमाख मालिका गाउँपालिका	सल्यान	25	4785	3695	95	1709
६२	बनगाड कुपिण्डे नगरपालिका	सल्यान	165	6189	4510	326	1681
६३	सिद्ध कुमाख गाउँपालिका	सल्यान	66	2484	1926	115	1338
६४	बागचौर नगरपालिका	सल्यान	82	6846	5371	307	2390
६५	छत्तेश्वरी गाउँपालिका	सल्यान	20	4399	3572	179	1075
६६	शारदा नगरपालिका	सल्यान	273	7403	6529	772	3699
६७	कालिमाटी गाउँपालिका	सल्यान	17	4237	3214	96	525
६८	लिवेणी गाउँपालिका	सल्यान	20	3374	2672	190	1657
६९	कपुरकोट गाउँपालिका	सल्यान	87	3534	2490	128	1168

७०	सिम्ता गाउँपालिका	सुर्खेत	37	4760	3372	70	386
७१	चिङ्गाड गाउँपालिका	सुर्खेत	12	2825	1878	57	1003
७२	लेकबेशी नगरपालिका	सुर्खेत	31	5932	5233	257	1305
७३	गुर्भाकोट नगरपालिका	सुर्खेत	152	8984	8971	488	5476
७४	भेरीगंगा नगरपालिका	सुर्खेत	292	8490	7856	515	2925
७५	बीरेन्द्रनगर नगरपालिका	सुर्खेत	2364	29181	33282	9086	21265
७६	बराहताल गाउँपालिका	सुर्खेत	115	5293	3417	68	1010
७७	पञ्चपुरी नगरपालिका	सुर्खेत	47	6089	4645	298	2811
७८	चौकुने गाउँपालिका	सुर्खेत	7	4326	3304	66	324

स्रोत: राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालय, राष्ट्रिय जनगणना २०७८

डिजीटल रुपान्तरण सहयोगी सेवा / अनुप्रयोगहरू

सूचना प्रविधिमार्फत सार्वजनिक सेवा प्रवाह: स्थानीय सरकारले सूचना प्रविधिमार्फत स्थानीय तहमा सार्वजनिक सेवा प्रवाह गरिरहेका छन्। संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले गरेको स्थानीय तहको सूचना प्रविधि क्षमताको लेखाजोखा मूल्यांकन (लिजा)ले सूचना प्रविधिसम्बन्धी १० वटा क्षेत्रलाई समेटेको छ। ती क्षेत्रलाई ५० वटा सूचकहरूमा आबद्ध गरी मूल्यांकन गरिएको छ। कर्णाली प्रदेशका ५४ गाउँपालिका र २५ नगरपालिका गरी कुल ७९ पालिकामध्ये १६ नगरपालिका र ३५ गाउँपालिका गरी कुल ५१ वटा स्थानीय तहको सूचना प्रविधिसम्बन्धी लेखाजोखा गरिएको छ।

तालिका : कर्णाली प्रदेशका स्थानीय तहमा सूचना प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धि लेखाजोखा

क्र. स.	स्थानीय तह	प्रदेश	जिल्ला	जम्मा प्राप्तौंक
१	छार्का ताडसोड गाउँपालिका	कर्णाली	डोल्पा	१९
२	मुङ्केचुला गाउँपालिका	कर्णाली	डोल्पा	७३.५
३	शेफोक्सुन्डो गाउँपालिका	कर्णाली	डोल्पा	८७
४	डोल्पो बुद्ध गाउँपालिका	कर्णाली	डोल्पा	५५.७५
५	ठूलेभेरी नगरपालिका	कर्णाली	डोल्पा	३०.२५
६	जगदुल्ला गाउँपालिका	कर्णाली	डोल्पा	८३.५
७	काङ्के गाउँपालिका	कर्णाली	डोल्पा	५९.२५
८	त्रिपुरासुन्दरी नगरपालिका	कर्णाली	डोल्पा	७३.५

९	शोरू गाउँपालिका	कर्णाली	मुगु	५०.७५
१०	मुगुमकार्मारोग गाउँपालिका	कर्णाली	मुगु	६४.७५
११	छायानाथ रारा नगरपालिका	कर्णाली	मुगु	६८.२५
१२	खत्याड गाउँपालिका	कर्णाली	मुगु	३७.७५
१३	सिमकोट गाउँपालिका	कर्णाली	हुम्ला	९०.२५
१४	ताँजाकोट गाउँपालिका	कर्णाली	हुम्ला	९२.२५
१५	अदानचुली गाउँपालिका	कर्णाली	हुम्ला	५३.५
१६	नाम्खा गाउँपालिका	कर्णाली	हुम्ला	५९.५
१७	सर्केगाड गाउँपालिका	कर्णाली	हुम्ला	२७.५
१८	खार्पुनाथ गाउँपालिका	कर्णाली	हुम्ला	९४.५
१९	चंखेली गाउँपालिका	कर्णाली	हुम्ला	६०.२५
२०	सिंजा गाउँपालिका	कर्णाली	जुम्ला	६६
२१	कनकासुन्दरी गाउँपालिका	कर्णाली	जुम्ला	७२
२२	हिमा गाउँपालिका	कर्णाली	जुम्ला	८५.७५
२३	तिला गाउँपालिका	कर्णाली	जुम्ला	६७.७५
२४	तातोपानी गाउँपालिका	कर्णाली	जुम्ला	६४.२५
२५	पातारासी गाउँपालिका	कर्णाली	जुम्ला	८७
२६	गुठीचौर गाउँपालिका	कर्णाली	जुम्ला	६६.५
२७	चन्दननाथ नगरपालिका	कर्णाली	जुम्ला	६३
२८	शुभ कालिका गाउँपालिका	कर्णाली	कालिकोट	५३.७५
२९	नरहरीनाथ गाउँपालिका	कर्णाली	कालिकोट	७९
३०	रास्कोट नगरपालिका	कर्णाली	कालिकोट	६९.२५
३१	सान्नी लिवेणी गाउँपालिका	कर्णाली	कालिकोट	६६.२५
३२	खाँडाचक्र नगरपालिका	कर्णाली	कालिकोट	६७.२५
३३	तिलागुफा नगरपालिका	कर्णाली	कालिकोट	७२.७५
३४	पलाता गाउँपालिका	कर्णाली	कालिकोट	६०.५
३५	पचाल झरना गाउँपालिका	कर्णाली	कालिकोट	६३.५
३६	महावै गाउँपालिका	कर्णाली	कालिकोट	६३.२५
३७	महाबु गाउँपालिका	कर्णाली	दैलेख	७३.५
३८	नारायण नगरपालिका	कर्णाली	दैलेख	८८.२५
३९	नौमुले गाउँपालिका	कर्णाली	दैलेख	६८.७५
४०	भैरवी गाउँपालिका	कर्णाली	दैलेख	४४
४१	ठाँटीकाँध गाउँपालिका	कर्णाली	दैलेख	५२.५
४२	दुल्लु नगरपालिका	कर्णाली	दैलेख	७९

४३	चामुण्डा बिन्द्रासैनी	कर्णाली	दैलेख	६५.५
४४	भवगतीमाइ गाउँपालिका	कर्णाली	दैलेख	७६
४४	गुराँस गाउँपालिका	कर्णाली	दैलेख	५६
४५	डुङ्गेश्वर गाउँपालिका	कर्णाली	दैलेख	७७.७५
४६	आठबीस नगरपालिका	कर्णाली	दैलेख	६०.७५
४७	भेरी नगरपालिका	कर्णाली	जाजरकोट	५५.७५
४८	बारेकोट गाउँपालिका	कर्णाली	जाजरकोट	५९
४९	कुसे गाउँपालिका	कर्णाली	जाजरकोट	४०
५०	शिवालय गाउँपालिका	कर्णाली	जाजरकोट	४८.५
५१	छेडागाड नगरपालिका	कर्णाली	जाजरकोट	६६.५
५२	त्रिवेणी नलगाड नगरपालिका	कर्णाली	जाजरकोट	७३.७५
५३	जुनीचाँदे गाउँपालिका	कर्णाली	जाजरकोट	३४.५
५४	शारदा नगरपालिका	कर्णाली	सल्यान	६८
५५	त्रिवेणी गाउँपालिका	कर्णाली	सल्यान	७३.५
५६	दार्मा गाउँपालिका	कर्णाली	सल्यान	८१.७५
५७	सिद्ध कुमाख गाउँपालिका	कर्णाली	सल्यान	६६.२५
५८	बागचौर नगरपालिका	कर्णाली	सल्यान	६०
५९	बनगाड कुपिण्डे	कर्णाली	सल्यान	५१.७५
६०	छत्तेश्वरी गाउँपालिका	कर्णाली	सल्यान	४९.२५
६१	कालिमाटी गाउँपालिका	कर्णाली	सल्यान	८४
६२	कपुरकोट गाउँपालिका	कर्णाली	सल्यान	६०
६३	कुमाख मालिका गाउँपालिका	कर्णाली	सल्यान	५९
६४	गुर्भाकोट नगरपालिका	कर्णाली	सुर्खेत	८८.२५
६५	पञ्चपुरी नगरपालिका	कर्णाली	सुर्खेत	५७.७५
६६	बराहताल गाउँपालिका	कर्णाली	सुर्खेत	६८
६७	सिम्ता गाउँपालिका	कर्णाली	सुर्खेत	५५.२५
६८	भेरीगंगा नगरपालिका	कर्णाली	सुर्खेत	७१.७५
६९	चौकुने गाउँपालिका	कर्णाली	सुर्खेत	३७.२५
७०	बीरेन्द्रनगर नगरपालिका	कर्णाली	सुर्खेत	७१.२५
७१	लेकबेशी नगरपालिका	कर्णाली	सुर्खेत	६३
७२	चिङ्गाड गाउँपालिका	कर्णाली	सुर्खेत	७२.५
७३	चौरजहारी नगरपालिका	कर्णाली	रुकुम (पश्चिमी भाग)	८७.२५
७४	मुसीकोट नगरपालिका	कर्णाली	रुकुम (पश्चिमी भाग)	६९.७५
७५	त्रिवेणी गाउँपालिका	कर्णाली	रुकुम (पश्चिमी भाग)	५८

७६	सानीभेरी गाउँपालिका	कर्णाली	रुकुम (पश्चिमी भाग)	७०.५
७७	बाँफिकोट गाउँपालिका	कर्णाली	रुकुम (पश्चिमी भाग)	६२.२५
७८	आठबिसकोट नगरपालिका	कर्णाली	रुकुम (पश्चिमी भाग)	८३.५

स्रोत: स्थानीय तहको सूचनाप्रविधि क्षमताको लेखाजोखा गरी तयार गरिएको मूल्यांकन प्रतिवेदन, संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, <https://mofaga.gov.np/news-notice/2572>

सेवाको अवस्था, गुणस्तर र सन्तुष्टि

कर्णाली प्रदेश सरकारले सूचना प्रविधिसँग सम्बन्धित नीति तथा कानून निर्माणका लागि पहल थालेको छ। प्रदेशले सूचना प्रविधिमैत्री अर्थात डिजिटल प्रदेशको अवधारणालाई प्रथमिकता दिन खोजेको छ। यद्यपि प्रभावकारी नीति बनाउन सकेको पाइँदैन। नीति र कार्यक्रम अनुसार केही हदसम्म डिजिटल रुपान्तरणको प्रयासका काम पनि हुँदै आएका छन्। प्रदेशमा बैकिङलगायत केही सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई क्रमशः अनलाइनमार्फत पनि सेवा दिन थालिएको छ। सार्वजनिक निकायले प्रवाह गर्ने सेवासम्बन्धमा सेवाग्राहीलाई तालिम दिन आवश्यक रहेको सेवाग्राहीको जवाफबाट पनि देखिएको छ। कम्तीमा अनलाइन फर्म भर्न सर्वेक्षणमा सहभागीलाई आउँदो रहेछ। कुनै कुनै अडभान्स सेवाका लागि जनचेतना आवश्यक रहेको सर्वेक्षणमा सहभागीको जवाफ छ।

संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले गरेको सूचना प्रविधि क्षेत्रको लेखाजोखाअनुसार १० स्थानीय तहले ५० प्रतिशतभन्दा कम प्राप्तांक गरेका छन्। यसबाट पनि सेवा सूचना प्रविधिमैत्री सेवा प्रवाहमा सुधार गर्नुपर्ने देखिन्छ। सेवाग्राहीको जवाफको आधारमा सुधारको लागि जनचेतनाका कार्यक्रम गर्नु नै उपयुक्त देखिन्छ। कुन क्षेत्रलाई समेट्नेगरी जनचेतना गर्नुपर्ने भनेर अझ विस्तृत अध्ययन गरी क्षेत्र पहिचान गरी जनचेतनाका कार्यक्रम गर्न आवश्यक देखिन्छ।

निष्कर्ष र अबको बाटो

निष्कर्ष

सूचना प्रविधिले सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सहजता ल्याउन थाले पनि अन्य प्रदेशको तुलनामा पिछडिएको यस प्रदेशमा पर्याप्त मालामा पूर्वाधार र जनशक्ति र नीति तथा कानून नहुनु जस्ता मुख्य चुनौती छन्।

इन्टरनेटको बढ्दो प्रयोग, डिजिटल प्रणालीको विकास तथा प्रयोग, सार्वजनिक सेवालार्ई प्रविधियुक्त बनाउने सरकारको अवधारणा त छ। तर कार्यान्वयनका लागि छुट्टै संयन्त्र नहुनु नीतिगत व्यवस्था नहुनुलगायतलाई थप चुनौतीको रुपमा लिन सकिन्छ।

पछिल्लो समय प्रदेशले अगाडि ल्याएको सूचनाप्रविधिको अवधारणाअनुसार नै सर्वसाधारणको दैनिक जीवन पनि सूचना प्रविधिसँग जोडिँदै गएको, सार्वजनिक सेवासुविधाको गुणस्तरीयताका लागि सूचना प्रविधिको प्रयोग अपरिहार्य महसुस गरिएको तथा नयाँ प्रविधिको प्रयोगमा बढ्दो चासो देखिएको छ। तर पनि पर्याप्त दक्ष जनशक्ति र पूर्वाधार अभावका कारण जनताको दैनिक जीवनसँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने सार्वजनिक सेवामा जुन रूपमा सूचना प्रविधि प्रणालीको प्रभावकारी प्रयोगको अपेक्षा गरिएको थियो, त्यसअनुसार हुन नसकेको स्पष्ट देखिन्छ। सूचना प्रविधिसम्बन्धमा कर्णाली सरकारको चासो देखिए अनुसार प्रत्येक वर्षको नीति तथा कार्यक्रममा सूचना प्रविधिसँग जोडिएका मुद्दा समावेश हुने गरेका छन्। तर ती नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन भएको देखिँदैन। सेवाग्राहीको समेत बढ्दो चासो देखिएको सूचना प्रविधिका नीति तथा कार्यक्रम तथा बजेटमा समावेश गरिएका घोषणा कार्यान्वयनमा सरकारको पहल पर्याप्त देखिँदैन। यसका लागि प्रदेशभित्रै छुट्टै संयन्त्र स्थापना र आवश्यक जनशक्तिको व्यवस्था गरी नीतिहरूको कार्यान्वयनमा जोड दिनुपर्छ।

आगामी दिनमा प्रदेशमा डिजिटल पूर्वाधार बढाउन अझै ल्याब बढाउने, विद्यालय तथा शिक्षामा पनि प्रविधिको अध्यापन बढाउन सोहीअनुसारको जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने कार्य गर्न सकिएमा प्रदेश सरकारले डिजिटल प्रदेशको अवधारणाको सफल कार्यान्वयन गर्न सक्छ।

अबको बाटो

सूचना प्रविधिलाई सर्वसुलभ बनाई सरकारी सेवा तथा दैनिक जीवनको अभिन्न अंगको रूपमा प्रभावकारी उपयोग गर्न सकिने अवस्थाका लागि थप अध्ययन गरी लगानी बढाउनु जरुरी देखिन्छ। प्रदेश सरकारले सूचना प्रविधिको विकास गर्न आवश्यक संस्थागत तथा कानुनी व्यवस्थालाई प्राथमिकता दिनैपर्छ। डिजिटल प्रदेशको अग्रसरताको कार्यान्वयनबाट सिर्जना हुने अवसरमा स्थानीय सूचना प्रविधिसम्बन्धी कम्पनीहरूलाई प्रवर्द्धन गर्न सार्वजनिक/निजी साझेदारीको अवधारणाको कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता छ। प्रदेशको डिजिटलाइजेसन केवल सरकारी कार्यालय र बैकिङ क्षेत्रमामात्रै सीमित नराखी स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, पर्यटन, यातायातलगायत सर्वसाधारणको बढी चासो भएका क्षेत्रमा समेत विस्तार गर्न सके हरेक क्षेत्रबाट लाभ लिन सकिनेछ।

निष्कर्ष र अबको बाटो

सूचना प्रविधि जीवनको अभिन्न अंग भइसकेको छ । तर पनि यसको प्रयोगमा जुन रूपमा व्यापकता र प्रभावकारिता आउनुपर्ने हो, त्यो आउन नसक्यमा विभिन्न कारणहरू जिम्मेवार छन् । यस क्षेत्रको प्रवर्द्धनका लागि चुनौतीको रूपमा देखिएका ती कारणहरूको पहिचान गरी समाधानका लागि लिइनुपर्ने आगामी बाटोबारे यहाँ चर्चा गरिएको छ ।

निष्कर्ष

पछिल्ला वर्षहरूमा प्रदेशहरूले अगाडि ल्याएका सूचना प्रविधिको विकास र प्रयोगको अवधारणा अनुसार नै सर्वसाधारणको दैनिक जीवन पनि यससँग जोडिँदै गएको छ । शिक्षा, स्वास्थ्य, सार्वजनिक सेवा, व्यापार, सञ्चार, कृषिलगायत विभिन्न क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको बढ्दो प्रयोग हुँदै गएको छ । यद्यपि पर्याप्त दक्ष जनशक्ति र पूर्वाधार अभावका कारण जनताको दैनिक जीवनसँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने सार्वजनिक सेवामा जुन रूपमा सूचना प्रविधि प्रणालीको प्रभावकारी प्रयोगको अपेक्षा गरिएको थियो, त्यसअनुसार हुन नसकेको स्पष्ट देखिन्छ ।

सूचना प्रविधिलाई अँगाल्ने प्रयास अहिले सातै प्रदेशहरूले आ-आफ्नो तरिकाले गरेका त छन् । तर, यस क्षेत्रको प्रवर्द्धनका लागि चाहिने कानुनी तथा नीतिगत आधारशिला तथा आवश्यक मानव संसाधनका लागि शैक्षिक पूर्वाधार तथा अनलाइनमा आधारित सुशासनको स्तर हेर्ने हो भने एकातिर अपर्याप्त छ भने अर्कोतिर प्रदेशहरूबीच यसको विकास र प्रयोगको सक्षमताको दृष्टिले ठूलो असमानता छ ।

डिजिटलाइजेसनबारे जति कुरा गरिए पनि यसबारे पर्याप्त जनचेतना फैलाउन नसकिएको, दक्ष जनशक्ति राजधानी र ठूला शहरकेन्द्रित भएको, सेवाप्रदायक र सेवाग्राहीहरूलाई सूचना प्रविधिसँग समाहित गराई यसको उपयोगमा प्रोत्साहित गर्न अझै नसकिएको र सूचना प्रविधिसम्बन्धी कार्यक्रमहरूको तर्जुमादेखि कार्यान्वयनसम्म सरोकारवालाहरूसँग व्यापक छलफल हुन नसकेको देखिन्छ । राजधानी काठमाडौंसमेत रहेको बागमती प्रदेश सूचना प्रविधिका लागि आवश्यक सक्षमतामा अन्य प्रदेशभन्दा अग्र स्थानमा छ भने आर्थिक सूचकहरूमा सबैभन्दा पछाडि रहेको कर्णाली प्रदेश सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा पनि पछाडि नै छ । सूचना प्रविधिको उपयोग गर्न चाहिने इन्टरनेट, ल्यापटप तथा स्मार्ट फोनहरूको प्रयोगमा पनि प्रदेशहरूबीच निकै असमानता रहेको पाइएको छ । सूचना प्रविधिका लागि नीतिगत प्रगति पनि सन्तोषजनक छैन । सातवटा प्रदेशमध्ये केवल गण्डकी प्रदेशमा मात्र सूचना प्रविधिसम्बन्धी नीति बनेको देखिनुले पनि यस क्षेत्रमा नीतिगत सुधारका लागि प्रदेशहरूको कम गम्भीरता देखिन्छ ।

प्रदेशहरूले नीति तथा कार्यक्रममा सबै प्रदेशले सूचना प्रविधिको विकासका लागि योजना ल्याए पनि सो योजनाअनुसारको काम नहुनुले कार्यान्वयन पक्ष सबै प्रदेशको फितलो नै रहेको देखिन्छ । डिजिटल प्रदेशसम्बन्धी अवधारणा मधेश प्रदेशबाहेक सबैले ल्याएका त छन् तर सूचना प्रविधिसम्बन्धी कानून मधेश, गण्डकी र लुम्बिनी प्रदेशले मात्र ल्याएका छन् । सूचना प्रविधिसम्बन्धी कानुनी आधारशिलाको विकासमा प्रदेशहरू उदासीन रहेको देखियो ।

देशमा सूचना प्रविधिको विकास र उपयोग उल्लेख्य मात्रामा भए पनि जुन रूपमा यो क्षेत्रको विकास र विस्तार हुनुपर्ने हो, त्यो नहुनुमा धेरै चुनौती र व्यवधानहरू जिम्मेवार देखिएका छन् । अहिले पनि प्रदेशहरूमा सूचना प्रविधिका लागि दक्ष जनशक्ति, पूर्वाधार, लगानीमैत्री नीति तथा कानूनको अभाव, स्थानीय तहमा उल्लेख्य मात्रामा कर्मचारीहरू कम्प्युटर चलाउन दक्ष नरहुनु, कतिपय प्रणालीहरूलाई कर्मचारी र सेवाग्राहीले चलाउन सक्षम नहुनु तथा सूचना र प्रविधिलाई राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको महत्त्वपूर्ण खम्बाको रूपमा विकास गर्न नसकिनुजस्ता समस्या र चुनौती अझै पनि देखिन्छन् । धेरै सेवाग्राहीको भिड लाग्ने सरकारी कार्यालयहरूको सेवाको गुणस्तरबारे गरिएको सर्वेक्षणले पनि ती कार्यालयको सेवाप्रति सेवाग्राहीहरूमा व्यापक असन्तुष्टि रहेको देखाएको छ । यसले सुशासनमा प्रदेशहरू पछाडि परेको देखिन्छ । सेवाप्रदायक तथा सेवाग्राहीहरूमा अझै अनलाइन प्रणाली उपयोग गर्न सक्ने क्षमता नभएका कारण सेवा प्रभावकारी हुन नसकेको स्पष्ट देखिन्छ । सूचना प्रविधिले सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सहजता ल्याउन थाले पनि अन्य प्रदेशको तुलनामा पिछडिएको कर्णाली प्रदेशमा पर्याप्त मात्रामा पूर्वाधार र जनशक्ति तथा नीति तथा कानून नहुनुजस्ता मुख्य चुनौती छन् । प्रदेश सरकारबाट अहिलेसम्म प्रविधिका जे-जति पहलहरू भएका छन्, तिनीहरूको प्रभाव सकारात्मक नै परेको छ । तर पूर्वाधारको अभाव, दक्ष जनशक्तिको अभाव, सूचना प्रविधिमैत्री कानून नहुनु, प्रयोग भएका नयाँ प्रविधि तथा प्रणाली पनि आमजनसमुदायसम्म पुग्न नसक्नुजस्ता विविध कारणले यस प्रदेशलाई डिजिटलाइज्ड गर्ने योजनाको कार्यान्वयन प्रभावकारी हुन नसकेको निष्कर्ष दिन सकिन्छ । इन्टरनेटको बढ्दो प्रयोग, डिजिटल प्रणालीको विकास तथा प्रयोग, सार्वजनिक सेवालार्इ प्रविधियुक्त बनाउने सरकारको अवधारणा त छ । तर, कार्यान्वयनका लागि छुट्टै संयन्त्र नहुनु, नीतिगत व्यवस्था नहुनुजस्ता समस्यालाई थप चुनौतीको रूपमा लिन सकिन्छ । विविध चुनौतीका बावजूद पनि सूचना प्रविधिको विकास र प्रभावकारी उपयोगमार्फत प्रशस्त आर्थिक लाभ लिन सकिने सेवाको गुणस्तर एवं कार्यदक्षता बढ्नेमा भने कसैको दुई मत छैन ।

अबको बाटो

यस क्षेत्रमा देखिएका अवसर र चुनौतीलाई केलाउँदा सार्वजनिक सेवा तथा जनताको दैनिक जीवनशैलीलाई सहज र गुणस्तरीय बनाउन सूचना प्रविधिमार्फत डिजिटलाइजेसनको बाटो अँगाल्नुको विकल्प छैन । यसका लागि समयमै आवश्यक पूर्वाधार तथा जनशक्तिको विकास गर्ने एवं आमजनसमुदाय तथा सरकारी कर्मचारीहरूलाई प्रविधिको उपयोगबारे जनचेतना फैलाउने कार्यसँगसँगै लगिनुपर्ने देखिन्छ ।

सूचना प्रविधिको प्रयोग सार्वजनिक जीवनमा व्यापक बढ्दै गएको भए पनि यो क्षेत्र अर्थतन्त्र हाँके महत्त्वपूर्ण क्षेत्रको रूपमा स्थापित हुन अझै सकेको छैन । त्यसैले पर्याप्त लगानी, प्रविधिसम्बन्धी दक्ष जनशक्तिको विकास, लगानीमैत्री नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्थाका साथै आवश्यक गुणस्तरीय पूर्वाधार, विद्युत् र इन्टरनेटको सर्वसुलभतामा जोड दिनुपर्ने देखिन्छ । ठूलाठूला नारा र योजना बनाएको भए पनि कार्यान्वयन पक्ष कमजोर हुँदा प्रदेशका सेवाग्राहीले सुविधा पाएका छैनन् । प्रदेश सरकारहरूले घोषणा गरेका कार्यक्रमहरू राम्रा भए पनि कार्यान्वयन हुन नसकेको अवस्थामा प्रभावकारी कार्यान्वयनको सुनिश्चितताका लागि छुट्टै संयन्त्रको स्थापन गरिनु जरुरी छ ।

प्रदेशमा उत्पादन भएको जनशक्तिलाई प्रदेशमा नै रोजगारी दिएर राख्न नसक्ने हो भने सूचना प्रविधिको समान विकास र प्रयोग हुन नसक्ने स्पष्ट देखिन्छ । सरकारले डिजिटल नेपाल फ्रेमवर्क तयार गरी लागू गरेको चार वर्ष पुग्न लाग्दासमेत यसको कार्यान्वयन फितलो देखिएकाले यसलाई प्रदेशको योजनामा सामञ्जस्यता र समन्वय हुनु जरुरी देखिन्छ ।

कानून र त्यसलाई कार्यान्वयन गर्ने संरचनाहरू नबनाउने हो भने डिजिटल प्रदेश नारामै मात्र सीमित रहन्छ । त्यस कारण जनताले दैनिक रूपमा सेवा लिने कार्यालयहरूको सेवालाई अनलाइनबाट लिन सक्षम बनाउनुपर्छ । प्रदेशमा रहेका शैक्षिक संस्थाबाट उत्पादन हुने जनशक्तिलाई प्रदेशमा रहेका उद्योगसँग साझेदारी गरेर उनीहरूको ज्ञान, सीप र अवधारणालाई व्यावहारिक रूपमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

सरकारी सेवा प्रवाहलाई डिजिटलाइजेसन भनिए पनि अझै सेवाग्राहीले सो अनुरूपको अनुभूति गर्न नपाएको देखिएकाले डिजिटल सेवालाई प्रभावकारी ढंगबाट कागजरहित र फेसलेस बनाउनुपर्ने देखिन्छ । सूचना प्रविधिलाई सर्वसुलभ बनाई सरकारी सेवा तथा दैनिक जीवनको अभिन्न अंगको रूपमा उपयोग गर्न सकिने वातावरण निर्माण गर्नका लागि थप अध्ययन गरी लगानी बढाउन जरुरी देखिन्छ । प्रदेश सरकारले सूचना प्रविधिको विकास गर्न आवश्यक संस्थागत तथा कानुनी व्यवस्थालाई प्राथमिकता दिनैपर्छ । डिजिटल प्रदेशको अग्रसरताको कार्यान्वयनबाट सिर्जना हुने अवसरमा स्थानीय सूचना प्रविधिसम्बन्धी कम्पनीहरूलाई प्रवर्द्धन गर्न सार्वजनिक/निजी साझेदारीको अवधारणाको कार्यान्वयन गर्नुपर्ने आवश्यकता छ ।

प्रदेशको डिजिटलाइजेसन केवल सरकारी कार्यालय र बैंकिङ क्षेत्रमा मात्रै सीमित नराखी स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, पर्यटन, यातायातलगायत सर्वसाधारणको बढी चासो भएका क्षेत्रमा समेत विस्तार गर्न सके हरेक क्षेत्रबाट लाभ लिन सकिनेछ । सूचना प्रविधिको प्रयोग वृद्धि हुँदै गए पनि उपभोक्ताले प्राप्त गर्ने सेवा महत्त्वपूर्ण हुन्छ । सेवा प्राप्त हुनु मात्र महत्त्वपूर्ण होइन, ती सेवाको गुणस्तर पनि राम्रो हुनु जरुरी छ । त्यसका लागि नियमन गर्ने व्यवस्था हुनु जरुरी छ ।

सूचना प्रविधिको प्रसार र यसको उपयोग स्थानीय तहमा हुन सक्थो भने मात्र काममा सहजता आउनुका साथै सुशासन र पारदर्शितालाई पनि बढावा दिने भएकाले सकेसम्म धेरै क्षेत्रमा सूचना प्रविधिको उपयोगमार्फत डिजिटलाइजेसन गर्ने र त्यसको उपयोगका लागि सबै पक्षको सक्षमतामा पनि सँगसँगै विकास गर्दै लैजानु आजको आवश्यकता हो ।

प्रदेश डिजिटल संवादमा उपस्थित स्रोत व्यक्ति र अतिथिहरू

कर्णाली प्रदेश : रारा ल्याव डिजिटल कर्णाली संवाद ४.० इन एसोसिएसन विथ फोनपे

राम रावल	केन्द्रिय सदस्य	कम्प्युटर एसोसिएसन नेपाल महासंघ
माधव खनाल	क्याम्पस प्रमुख	सुर्खेत बहुमुखी क्याम्पस
प्रेमप्रकाश चन्द	अध्यक्ष	कर्णाली प्रदेश कम्प्युटर एसोसिएसन नेपाल महासंघ
अनुप नेपाली	प्रतिनिधि	दि एसिया फाउन्डेसन नेपाल
भरत पौडेल	विडिओ,	फोनपे
प्रदिप ढकाल	सिटिओ	रारा ल्याव
प्राडा नन्दबहादुर सिंह य	उपकुलपति	मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय
कृष्ण जिजी	मन्त्री	कर्णाली प्रदेश आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय

फ्लासब्याक : डिजिटल नेपाल कन्क्लेभ २०२२

Flashback : Digital Nepal Conclave 2022

फ्लासब्याक : डिजिटल नेपाल कन्क्लेभ २०२३

Flashback : Digital Nepal Conclave 2023

तस्बिरमा डिजिटल नेपाल कन्क्लेभ २०२४

तस्बिरमा डिजिटल नेपाल कन्क्लेभ २०२४

In association with **Ncell** Powered by **UKaid** **The Asia Foundation** **Data for Development**

HARMONIZING DIGITALIZATION & DEVELOPMENT

Associated Partners for DIGITAL NEPAL CONCLAVE

Organized By **IFN** **In Association With** **Ncell** **Powered By** **UKaid** **The Asia Foundation** **Data for Development**

Endorsed By (MoCIT) (DoIT) E-Governance Commission, Gulu (NIA) (NRB)

Connected By Nepal Telecom **Acknowledged By** FNCCI, Federation, NAS-IT

Session Partner UNDP **Technology Partner** smarten

Banking Partner NABIL BANK **Digital Payment Partner** eSewa **Internet Partner** FIBERNET **Training Partner** BROADWAY INFOSYS **Ticketing Partner** SASTO TICKETS

Satellite Internet Partner KACIFIC **Broadcasting Partner** KANTIPUR **Event Management Partners** technorio, ISS Pvt. Ltd., GLOBAL SPARK

Supporting Partners Info Developers, Global IME Bank, IMEpay, HUAWEI, कोइली, onepoint, DYNAMIC TECHNOFT, GeoKrishi, Bar Code Nepal, Inc. P. Ltd.

For any queries, complaints, or suggestions, please reach out to us via call:

+977851141348 (Mr. Razan Lamsal)
+9779851077031 (Mr. Hempal Shrestha)
+9779801115055 (Mr. Nidesh Maskey)
+9779801263604 (Krishpana Poudel)
or via E-Mail
conclave@ictfoundation.org.np

Follow us in our Social Media Channels:

Website:
www.digitalconclave.org
www.digitalsamvad.org
Facebook:
www.facebook.com/digitalconclave
Instagram:
www.instagram.com/digitalnepalconclave
Linkdin:
www.linkedin.com/company/digital-nepal-conclave
Twitter:
twitter.com/SamvadDigital

GET IN TOUCH! ICT Foundation Nepal

Shankhamul, New Baneshwor, Kathmandu, Nepal

